

ЈОВАН АЈДУКОВИЋ

**БИОБИБЛИОГРАФИЈА
СА ПРИЛОЗИМА**

39

ФОТО ФУТУРА

Јован Ајдуковић

**БИОБИБЛИОГРАФИЈА
СА ПРИЛОЗИМА**

Београд, 2008

Компјутерска припрема
Јован Ајдуковић

Електронска верзија
<http://www.ptt.yu/korisnici/j/o/joralbgd>

У овој књизи сакупљени су биобиблиографски подаци о аутору за период од 1. јануара 1985. до 9. јануара 2008. године, необјављене рецензије, неколико приказа из пера домаћих и страних слависта, као и три Power Point презентације са међународних научних конференција на Рабу, у Херцег Новом и Темишвару, и са предавања на универзитетима у Бечу, Грацу и Варшави.

За издавача
Ангелина Карацић

Дизајн корица
Душан Карацић

Прво издање
Тираж 200

Издавач и штампа
Фото Футура - Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81.929 Ајдуковић Ј.
016:929 Ајдуковић Ј.
012 Ајдуковић Ј.

АЈДУКОВИЋ, Јован
Биобиблиографија са прилозима / Јован
Ајдуковић. - 1. изд. - Београд : Фото Футура, 2008
(Београд : Фото Футура). – 151 стр. ; 25 cm

Текст ћир. и лат. – Тираж 200.

ISBN 978-86-83691-33-3
COBISS.SR-ID 145904652

ПРИЛОЗИ

РЕЦЕНЗИЈЕ И ПРИКАЗИ

Отзыв на научные труды Йована Айдуковича

Диссертационный труд Йована Айдуковича „Русизмы в южнославянских и западнославянских литературных языках согласно квалификаторам в лексикографических источниках“ - первое монографическое детальное исследование важного и актуального аспекта межкультурных языковых контактов.

Важность проблемы заимствования определяется как лингвистическими параметрами, которые направлены на раскрытие механизмов адаптации, так и социальными, которые дают возможность выявить глубину культурно-исторических контактов.

Актуальность проблемы заимствований совершенно очевидна на общем фоне динамического развития межкультурной коммуникации.

Значимость диссертационного труда Йована Айдуковича определяется не только тем, что это первое исследование указанной важной и актуальной проблемы, а прежде всего содержательной, тщательной, высоко профессиональной разработкой определенных научных проблем.

Рассмотрение этих проблем отличается логической последовательностью. Заимствования являются результатом языковых контактов, которые возникают в условиях языковой ситуации билингвизма и диглоссии. Поэтому г-н Айдукович с полным основанием начинает свое исследование с анализа проблем, связанных с теорией языковых контактов. Критерием отбора языкового материала служит для г-на Айдуковича помета „русизм“ в анализируемых словарях. Так как в основной своей части это академические нормативные словари, то отнесение значительного слоя лексических единиц к разряду заимствований из русского языка ободноровано коллективной оценкой составителей этих словарей - видных лексикографов, языковедов. Несмотря на это г-н Айдукович в своей монографии „Русизми у српскохрватским речницима“ (Београд, 1997, стр. 18) уточняет специально понятие и термин „русизм“, которое он воспринимает, относя к русизмам: 1) слова русского происхождения, сохранившие сильную формально-семантическую связь с источником, напр. *рубашка, казачок*; 2) слова русского происхождения, утратившие пол-

но или частично формально-семантическую связь с источником, напр. *природа, праведан*; 3) слова нерусского происхождения, заимствованные из русского языка, напр. *казарма, лавра*. Подобный подход является приемлемым, потому что дает возможность исследователю охватить все стороны сложного процесса заимствования. Но возможен и другой подход - историко-этимологический, который помогает более точному раскрытию генетической сущности слов, отмеченных в диссертации к составу слов русского происхождения, напр. *багряный, безобразие, беспокоить, благодарить, божество, вертеп, вития, вождь, воспитать, восторг, животное, жрец, искус, кониунство* и многие другие. В этимологических словарях русского языка указательные слова определяются как заимствования из церковнославянского языка в русском языке. Наверное, целесообразно отнести их к составу источников этимологические словари.

Важным вкладом в изучении русизмов в южнославянских языках является теория адаптации, разработанная г-ном Айдуковичем.

Детально и убедительно проанализированы различные аспекты процессов трансфонемизации, трансдеривации, трансморфемизации, транссинтаксизации и лексико-стилистической адаптации.

Оригинальность теории адаптации русизмов заключается в ее всеобъемлющем характере, так и во введении новых принципов адаптации. Г-н Айдукович исследует адаптацию русизмов на всех уровнях (фонологическом, словообразовательном, морфологическом, синтаксическом, семантическом, лексико-стилистическом). Научно-обоснованными являются и предложенные новые принципы, виды и типы адаптации русизмов. В качестве примера можно указать на новую типологию трансдеривации, на целостное выявление видов семантических изменений и т.д.

К существенным вкладам в диссертационном труде относятся научные разработки принципов контактологического словаря адаптации и контактологического словаря идентификации. Важное значение имеет и предложенная контактологическая формализация в контактологическом словаре, поскольку проблема языковых контактов трактуется в структурном плане. Одним из преимуществ этих словарных данных - то, что они введены в компьютер в виде базы данных, что дает возможность их дальнейшей автоматической и статистической обработки по заданным параметрам.

В многочисленных публикациях и докладах на различных научных форумах апробированы основные положения диссертационного труда, который является большим творческим достижением Йована Айдуковича. Доклады были заслушаны с интересом и породили дискуссию в аудитории (Братислава 1999, Белград 2000, Бухарест 2000, София 2001 - мы были непосредственными свидетелями и участниками). Этот труд обогащает научную русистику и способствует ее развитию.

Пенка Филкова, доктор филологических наук,
профессор кафедры русского языка Софийского государственного
университета им. Климента Охридского

Красимира Петрова, кандидат наук,
главный ассистент кафедры русского языка Софийского
государственного университета им. Климента Охридского

10.02.2003 г. София

Универзитет у Београду
Филолошки факултет
346/1 од 28. фебруара 2003.

На основу члана 129 и 131 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 114. Закона о универзитету Наставно-научно веће Филолошког факултета именовало нас је у Комисију за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Јован Ајдуковић предао под насловом *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима*, о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Докторска дисертација мр Јована Ајдуковића *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима* има 851 страну рачунарског слога са око 4000 словних места на страници и следећу структуру. После наслова (стр. 1) и његовог превода на руски и енглески (стр. 2), информације о аутору компјутерске припреме рада (аутор је сам кандидат), његовој електронској адреси и адреси презентације на Интернету, следи (такође стр. 2) списак особа којима се кандидат захваљује за савете и подршку у писању дисертације (19 имена и назива институција у којима ти лингвисти раде) као и списак скупова на којима је кандидат учествовао током писања дисертације (11 скупова), за чиме следи Садржај (стр. 3-7) и сам текст дисертације подељен у два дела. Први део: Теорија адаптације русизама (стр. 7-309), и Други део: Контактолошки речник адаптације русизама (стр. 309-860).

Први део обухвата главе: 1. Увод (стр. 9-44), 2. Кратак преглед језичких контаката (стр. 44-66), 3. Основни контактолошки појмови у раду (стр. 66-86), 4. Трансфонемизација (стр. 86-128), 5. Трансдеријација (стр. 128-155), 6. Трансморфемизација (стр. 155-165), 7. Трансморфологизација (стр. 165-177), 8. Транссемантизација (стр. 177-210), 9. Лексичко-стилистичка адаптација русизама (стр. 210-233), 10. Трансинтактизација (стр. 233-242), 11. Контактолошки речник (стр. 242-260), 12. Општи закључак (стр. 260-265), за чиме следе резимеи на руском и енглеском језику, селективна библиогра-

фија (стр. 268-302), индекс контактолошких појмова (стр. 302-205) и селективни индекс имена (стр. 305-309).

Други део дисертације, насловљен „Контактолошки речник адаптације русизама“ (стр. 309-850), садржи, поред списка техничких скраћеница, речнике русизама у српском, хрватском, бугарском, македонском, словеначком, пољском, чешком и словачком језику. Кандидат завршава дисертацију библиографијом свих својих објављених радова (35 јединица), укључујући и оне који нису у вези с предметом дисертације, почевши од средњошколских и студентских радова.

У Уводу, у чијој је првој реченици дефиниција језика која би на одбрани морала бити продискутована („Језик је универзално средство комуникације у ситуацијама када се учесници у комуникацији служе истим системом знакова“, стр. 9), одређени су општи теоријски оквири истраживања кроз разматрање о области истраживања наведеној у наслову, као и кроз разматрања о појмовима билингвизма, диглосије, језичког контакта, разматрање о теоријама Уријела Вајнрајха, Ејнара Хаугена и Рудолфа Филиповића, те радовима из дате проблемске области објављеним у последњој деценији XX века. У тој глави формулисани су такође предмет и циљеви истраживања и наведени су коришћени лексикографски извори.

Предмет истраживања (лексички русизми у јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима) исказан је у 18 редова, укључујући и три констатације које мр Јован Ајдуковић назива аксиомима: 1. Русизми су *изми*, 2. Русизми су резултат руског утицаја, 3. Језик посредник може бити руски или неки други језик (стр. 38). *Изам* је за Ајдуковића свака лексема код које постоји најмање једна контактема модела (стр. 39). Теорија језика у контакту као ни контактолошка лексикографија нису обухваћени датим одређењем предмета истраживања, али им је у дисертацији дато доста места, што је, узето у целини, допринело укупном квалитету дисертације.

Мр Јован Ајдуковић одредио је у Уводу четири главна циља дисертације: прво, да се на корпусу језика датих у наслову дефинишу појмови *русизам*, *изам*, *контактема* и *језик посредник*; друго, да се „реинтерпретирају“ теорије језика у контакту Вајнрајха, Хаугена и Филиповића, као и ранија теорија самог кандидата, дата 1997; треће, да се на датом корпусу изради концепција контактолошког речника

адаптације русизама и, четврто, да се тестирањем утврди према чему говорни представници српског језика „разврставају речи на домаће и стране“.

Иако сам опис русизама (нпр. начин њихове семантичке структурираности, њихове стилске вредности итд.) у наведеним јужнословенским и западнословенским језицима није наведен као један од главних циљева рада, што би се према наслову могло очекивати, мр Јован Ајдуковић је фактички и тај циљ рада остварио, посебно у главама 4 до 10.

Другој глави насловљеној „Кратак преглед језичких контаката“ више би одговарао назив „Кратак преглед историје контаката између руског језика и појединих јужнословенских и западнословенских језика“. Лужичкосрпски језици нису обухваћени тим прегледом као ни датим дисертационим истраживањем уопште.

Тећа глава, посвећена основним контактолошким појмовима у раду, сужава и конкретизује теоријски оквир истраживања стављањем у фокус разматрања појмове контактологије, теорије активације и пресликавања, појам русизам и врсте адаптације русизама. Мр Јован Ајдуковић је до сада имао већ неколико дефиниција русизама, старијих и новијих, ужих и ширих. У својој докторској дисертацији даје и следеће дефиниције. „Под појмом „русизам“ у ширем смислу подразумевамо **основну и изведену реч руског порекла код које се сачувала јака формално-семантичка веза са моделом или је та веза ослабила да готово не постоји, као и ону реч неруског порекла преузету из руског језика у коме се одомаћила или пак преузету из или преко руског **посредством других језика** при чему може бити руског или неруског порекла, а коју говорни представници језика примаоца могу доживљавати или као домаћу или као страну**. Под појмом „русизам“ у ужем смислу подразумевам **основну или изведену реч руског порекла код које се сачувала јака формално-семантичка веза са моделом, као и ону реч неруског порекла преузету из руског језика у коме се одомаћила или пак преузету из или преко руског **посредством других језика** при чему може бити руског или неруског порекла** (стр. 75-76). Црним слогом кандидат је издвојио оне делове текста који су нови у односу на раније његове дефиниције.

Значајно место у трећој глави, али и у другим деловима дисертације мр Јован Ајдуковић посветио је дефинисању или редеофинисању појмова *контактологија, контактема, контактофонема, контактема*

дистрибуције, контактосема, контактостилема, контактосинтаксема итд., изам, језик посредник, адаптација (нпр. творбене адаптације: примарна, секундарна, примарно-терцијарна, секундарно-терцијарна и др.), контактолошки квалификатор и другим.

Иако решења која предлаже нису увек неспорна (нпр. давању суфиксу *изам* статус посебног контактолошког термина, или увођење термина *контактема* иако се други лингвистички термини „емске“ природе по правилу односе на језичке јединице различитог ранга са становишта домена њиховог функционисања у датом језику, а не према неком другом језику, поред тога што контактеме нису јединице посебне функционалне сфере), исцрпним претресањем тих питања мр Јован Ајдуковић је свакако допринео теоријском и појмовно-терминолошком развоју лингвистичке контактологије. Он покушава да је прошири и неким достигнућима савремене когнитивне лингвистике у уверењу да когнитивна теорија може да обједини општелингвистички, или „чисто контактолошки“, психолингвистички, социолингвистички, етнолингвистички и културолошки приступ, закључујући ипак опрезно да „Детаљано проучавање изама са когнитивног аспекта треба да буде предмет наредних контактолошких истраживања“ (стр. 261).

У главама 4. до 10. размотрене су различите врсте адаптације русизама у јужнословенским и западословенским језицима, њихове подврсте и подтипови, од којих сваки има своју словну и/или нумеричку скраћеницу предвиђену за употребу у контактолошком речнику, чиме је истраживањем захваћена и теоријска лексикографија у њеном контактолошком делу. То је и основни део дисертације јер су у њему теоријске поставке које кандидат прихвата или предлаже доследно примењене на грађу из осам, и са руским - из девет словенских језика.

Контактолошкој лексикографији у целини је посвећена 11. глава о појму и врстама контактолошких речника, о принципима контактолошке идентификације русизама и о концепцијама контактолошког речника адаптације. Општи закључак је релативно кратак (4 стр.) највероватније зато што се свака од 4. до 10. главе завршавају посебним закључним разматрањима.

И најопштији увид у структуру рада, његов укупан обим и обим појединих делова показује да је реч о амбициозном истраживачком подухвату, што је још видљивије из чињенице и констатација које се

у дисертацији износе. Истовремено, такав најопштији увид у докторску дисертацију мр Јована Ајдуковића *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима* показује да она има теоријски део и речнички део, који се састоји од осам засебних речника адаптације русизама.

Није уобичајено да дисертација има облик речника, чак осам речника, у којима су примењени теоријски закључци из првог дела. Они се не могу сматрати додатком или допуном првом делу дисертације, како зато што нису тако названи, тако и зато што су, узети заједно, скоро двоструко обимнији од теоријског дела дисертације. Међутим, дисертација мр Јована Ајдуковића *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима* и без тих осам речника задовољавала би услове завршене дисертације која се може прихватити за одбрану.

Из наслова првог и другог дела дисертације могло би се закључити да би боље било да је дисертација насловљена *Теорија адаптације русизама примењена на израду контактолошких речника русизама у јужнословенским и западнословенским језицима* а не *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима*, утолико пре што се ни у циљевима истраживања не помиње упоредна анализа русизама у јужнословенским и западнословенским језицима нити ишта слично, а у закључку је русизмима у језицима наведеним у наслову тезе посвећена непуна страна (две тачке од шеснаест) па и ту више у форми нумеричких показатеља него у форми закључака о специфичностима заступљености и начина адаптације русизама у појединим испитиваним језицима. Ипак, мр Јован Ајдуковић је фактички већ у првом делу, у скоро свим главама које су тим делом обухваћене, од главе о трансфонемизацији до главе о транссинтактизацији, своје теоријске закључке врло исцрпно применио на лексикографску грађу јужнословенских и западнословенских језика. У том смислу постоји неопходан степен усклађености између наслова дисертације и њеног основног предмета, а то што су наслови појединих делова и глава дисертације могли бити прецизније уобличени, може бити предмет дискусије на одбрани.

У теоријском погледу дисертација мр Јована Ајдуковића *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима* представља несумљив

допринос лингвистичкој контактологији, и у том погледу њен значај превазилази границе славистике. Он се огледа првенствено у томе што је у дисертацији предложен развијен, сложен и доста конзистентан појмовно-терминолошки апарат лингвистичке контактологије којом су обухваћене скоро све њене проблемске области и каквог до дисертације мр Јована Ајдуковића није било. Метајезик лингвистичке контактологије који мр Јован Ајдуковић предлаже не прекида са већ постојећом традицијом у датој области него је критички допуњује и наставља. Истовремено тај метајезик је примењен на анализу и опис врло обимне и разноврсне језичке грађе, како у монографском делу дисертације тако и у њеном лексикографском делу, чиме је на доста убедљив начин остварен спој теорије и праксе.

Мр Јован Ајдуковић је обавио опсежно истраживање које је засновано на два корпуса. Један обухвата 6469 руских модела (што је назвао базом модела), а други 8754 русизма (што је назвао базом русизама, у њу улази 1415 русизама у македонском језику, 3803 у бугарском, 1095 у српском, 488 у хрватском, 432 у словеначком, 504 у чешком, 513 у словачком и 504 у пољском језику). Укупно је анализирао 15223 лексеме. База модела је анализирана са дванаест аспеката: места акцента, типа творбе, творбеног форманта, врсте речи, извора, језика у контакту, морфолошког, синтаксичког и стилистичког аспекта, варијантности, броја значења и семантичког садржаја. Наводи да је анализа модела захтевала 77628 лингвистичких операција, а анализа русизама 183834 лингвистичке операције. Иако није користио све лексикографске изворе (што би било нереално, а због њихове неједнаке поузданости и непотребно), мр Јован Ајдуковић је своје истраживање засновао на обимним и разноврсним изворима. Само у случају бугарског језика грађу из речника страних речи узимао је селективно, чиме је донекле нарушена методолошка доследност у ексцерпцији грађе, што ипак не би требало да битно утиче на општу слику о добијеним резултатима.

Укратко мр Јован Ајдуковић је у поднетој докторској дисертацији *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима* обавио замашно истраживање које знатно превазилази оно што је наговештено насловом, иако је, с друге стране, у неким у целини малобројним аспектима главни предмет његовог рада, како је дат у наслову дисертације, могао бити и исцрпније обрађен. Импресиван је обим анализиране речничке грађе као и обим коришћене, цитиране и коментарисане литературе. То важи и за речнички део рада, тим пре

што дисертација није морала да има речнички део. То важи и за Ајдуковићев напор да лексичке русизме у јужнословенским и западнословенским језицима испита са свих или са скоро свих аспеката. Исто важи и за акрибичност с којом он описује лексичке русизме користећи развијени метајезик (а у речницима и посебан модел речничког чланка), који је већим делом сам створио унапређујући тиме теорију језика у контакту, односно лингвистичку контактологију, а користећи врло често и лингвостатистички модел. С друге стране, у Ајдуковићевој дефиницији се повремено срећу прегломазне или недовољно јасне дефиниције, не увек убедљиве термилошке иновације, пренаглашавање једних страна испитиване материје, а мање развијена обрада других, а понегде и претерана тежња ка оригиналности и посебности. Ова друга страна дисертације несумњиво је много мање видљива од прве.

Комисија за преглед и оцену докторске дисертације *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима*, коју је мр Јован Ајдуковић предао Филолошком факултету у Београду, закључила је, да, гледано у целини и у многим појединостима, та дисертација представља допринос теорији језика у контакту, односно лингвистичкој контактологији, теоријској, дескриптивној и контактолошкој лексикографији, као и славистици, посебно јужнословенској и западнословенској, и још уже, проучавању русизама у тим двама групама словенских језика.

Због свега тога Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета у Београду да се докторска дисертација мр Јована Ајдуковића *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским језицима према квалификатору у лексикографским изворима* прихвати и да се кандидат позове на одбрану.

Чланови Комисије:

Др Предраг Пипер, редовни професор
Др Богољуб Станковић, редовни професор
Др Мирослав Николић, редовни професор
Др Стана Ристић, научни саветник

Recenzija znanstvenih radova i doktorske disertacije Jovana Ajdukovića

Znanstveni rad, a osobito doktorska disertacija Jovana Ajdukovića *Rusizmi u južnoslavenskim i zapadnoslavenskim jezicima* nastavak su njegova magistarskog rada u kojem je sistematski obradio rusizme i principe njihove adaptacije u srpskim i hrvatskim (srpsko-hrvatskim) rječnicima. Njegov rad polazi od načela kontaktne lingvistike koja je postavio hrvatski lingvist prof. dr. sc. Rudolf Filipović, a J. Ajduković nadograđuje nove znanstvene elemente i pomiče granice dotadašnjih spoznaja kontaktne lingvistike. Autor nam nudi prvu temeljitu definiciju pojma *rusizam* pri čemu je u disertaciji nadograđuje u odnosu na definiciju koju je ponudio u magistarskom radu. Razlikuje rusizam u širem i u užem smislu.

Rusizam u širem smislu podrazumijeva osnovnu riječ i izvedenicu ruskoga porijekla kod koje se sačuvala jaka formalno-semantička veza s modelom ili je ta veza oslabila, a takodjer i riječ neruskoga porijekla preuzetu iz ruskog jezika (kojoj je ruski jezik bio posrednik), a koju govornici jezika primaoca doživljavaju ili kao domaću ili kao stranu riječ.

Rusizam u užem smislu jest osnovna riječ ili izvedenica ruskog porijekla kod koje se sačuvala jaka formalno-semantička veza s modelom, kao i riječ neruskoga porijekla preuzeta iz ruskog jezika u kojem se uobičajila ili je preuzeta preko ruskoga posredstvom drugih jezika, a može biti i ruskoga i neruskoga porijekla.

Rusizam je kod njega analiziran s različitih aspekata. Oslanjajući se na teoriju jezika u kontaktu prof. dr. sc. R. Filipovića, koji analizira posuđene riječi na četiri nivoa (fonološkom, ortografskom, morfološkom i semantičkom), J. Ajduković dodaje sljedeće razine analize: tvorbenu, leksičko-stilističku i sintaktičku. Osim toga, za razliku od dosad prihvaćenih primarne i sekundarne, uvodi i tercijarnu adaptaciju.

Ajduković također definira *kontaktemu*, osnovnu jedinicu lingvističke kontaktologije, kao „aktivirani i/ili preslikani element jezika davaoca u jeziku primaoca na određenom jezičnom nivou“.

Ono što još valja posebno naglasiti jest činjenica da je J. Ajduković prvi izradio rječnik ne samo rusizama u srpskom i hrvatskom jeziku, nego i u drugim južnoslavenskim (bugarski, makedonski) i zapadnoslavenskim

jezicima. Taj je rječnik vrlo važan za razvoj kontaktologije općenito. Na teoretski se dio mogu osloniti i istraživači drugih jezika u kontaktu i drugih jezika.

Pratim već dulje vrijeme znanstveni rad mr. sc. Jovana Ajdukovića vezan za područje kontaktne lingvistike i mogu zaključiti da on predstavlja značajan doprinos kako navedenoj lingvističkoj grani, tako i širem području lingvistike i filologije. Njegov je rad zanimljiv ne samo rusistima već i svim slavistima, lingvistima i filolozima.

U Zagrebu, 5. 4. 2003.

Prof. dr. sc. Željka Fink
predstojnica Katedre za ruski jezik i
prodekanica za nastavu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Рецензија за књигу мр Јована Ајдуковића „Увод у лексичку контактологију“

Увод у лексичку контактологију представља делимично измењен текст првог дела докторске дисертације коју ће мр Јован Ајдуковић одбранили у јуну 2003. године на Филолошком факултету у Београду. Тема докторске дисертације гласи *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским књижевним језицима према квалификатору у лексикографским изворима*.

Књига *Увод у лексичку контактологију* састоји се из дванаест поглавља: Увод; Кратак преглед историје језичких контаката; Дефиниције основних контактолошких појмова; Трансфонемизација; Трансдеривација; Трансморфемизација; Трансморфологизација; Транссемантизација; Лексичко-стилистичка адаптација русизама; Транссинтаксизација; Контактлошки речници и Општи закључак.

Грађу за истраживање изнесено у овој књизи представљају два корпуса. Први се састоји од 6469 руских модела, а други из 8754 русизма. Грађа је експерпирана из различитих лексикографских извора јужнословенских и појединих западнословенских језика.

Дело представља значајан допринос нашој науци о језику из више разлога:

- 1) У књизи се разрађује и осамостаљује контактологија као језичка дисциплина "која треба да објасни механизме језичког контакта и изгради моделе којим се тај механизам објашњава." Користе се постојећи методолошки поступци и развијају нови за испитивање међујезичких лексичких контаката. На тај начин ствара се јединствени модел за испитивање утицаја других језика на наш језик.
- 2) Корист од оформљеног модела је у његовој системности, потпуности, прецизности и детаљности. Аутор је анализирао русизме са двадесет једног лингвистичког аспекта, а моделе са дванаест аспеката.
- 3) Ова књига ће значајно обогатити српску лексикологију и србистику уопште, јер опширно описује русизме као слој српске лексики и одређује јачину језичког контакта и утицаја руског језика на наш

језик. Од великог значаја за лексикологију је и описан утицај руског језика на друге словенске језике, као и могућност поређења различитих словенских језика према упливу русизама у њих.

4) Проблему русизама приступа се из свесловенске синхронијске перспективе, и тиме књига добија на значају за славистику уопште. База русизама је састављена из 1415 македонских русизама, 3803 бугарска русизма, 1095 српских русизама, 488 хрватских русизама, 432 словеначка русизма, 504 чешка русизма, 513 словачких русизама и 504 пољска русизма.

5) У књизи се успешно спајају и преплићу емпиријски и теоријски приступ. Закључци се наводе на основу резултата испитивања грађе, а грађа се испитује под мањим или већим утицајем различитих теорија, као што су теорија Уријела Вајнрајха, Ејнара Хаугена, Рудолфа Филиповића.

6) У књизи се показује познавање савремених теорија, али и способност аутора да самостално доноси закључке. Богати се постојећа терминологија увођењем нових термина, од којих је најзначајнији *контактма* – "активирани и/или пресликани елеменат језика даваоца у језику примаоцу на одређеном језичком нивоу."

7) Јован Ајдуковић се од самог почетка бављења науком интересује за контактну лингвистику, тако да резултати изнесени у књизи нису само плод тренутних интересовања аутора, већ им тежину дају и дугогодишње ауторово искуство и многобројни радови из ове области, које је он до сада објавио.

Београд, 17. мај 2003.

Др Рајна Драгићевић, доцент
Катедра за српски језик и јужнословенске језике,
Филолошки факултет, Београд

Рецензия на монографию Йована Айдуковича „Введение в лексическую контактологию / Теория адаптации русизмов. - Белград, 2004”

Рецензируемый труд является первым в мировой практике специальным учебным пособием по контактологии, молодой, динамично развивающейся лингвистической дисциплине, изучающей теорию и практику взаимодействия языков. Видимо, не случайно первый учебник по контактологии (точнее, «Введение в контактологию») написан белградским русистом, поскольку русский язык предоставляет по истине уникальные возможности для изучения разных моделей языковых контактов. В качестве второй «контактной поверхности» автор выбрал географически, исторически, культурно, а до недавнего времени и идеологически «очерченный» регион языкового сотрудничества — славянские языки Юго-Восточной и Центральной Европы, имеющие одинаковый функциональный статус.

Материальную и иллюстративную базу учебника составляет весьма обширный корпус, состоящий из «русских моделей» и их аналогов, инославянских лексем с лексикографической пометой «русизм», эксцерпированных из сербских, хорватских, македонских, словенских, болгарских, чешских, словацких и польских толковых словарей, (всего более 15 тыс. единиц). Состав русизмов в представленных языках еще больше, но для учебного издания отобранный материал, достоверно отражающий результаты контактов этих языков с русским к концу XX века, более чем достаточен. К тому же он отличается яркостью и притягательностью, напоминая о бурной истории XX века в этой части Европы. Во многом благодаря материалу рецензируемый труд является не только источником нового знания по контактологии, но и необыкновенно увлекательным произведением, которое хочется прочитать сразу от начала и до конца. Материал, целеустремленно собранный Й. Айдуковичем, это не маргинальная, а живая и весьма репрезентативная часть словарного состава нескольких современных близкородственных европейских языков, участвующих в синхронном контакте и взаимодействии. Об этом, в частности, свидетельствует отмечаемое автором уплотнение «русского элемента» по мере продвижения к центру словарного состава этих языков.

Учебное пособие Й. Айдуковича, написанное по материалам докторской диссертации, опирается на добротную теоретическую основу. В то же время его вполне можно рассматривать именно как «введение» в новую дисциплину, поскольку автор входит в сложную проблематику новой научной дисциплины постепенно, соблюдая дидактический принцип «от простого к сложному». После хорошо аргументированного введения, характеристики лексикографических источников и краткого обзора «языковых пар», отобранных для изложения основ контактологической теории, дано описание научного аппарата новой дисциплины, ее содержание, термины-понятия («русизм», «теория активации» и др.). Несомненным достоинством монографии Й. Айдуковича является хорошее знание истории отечественной (сербской) и зарубежной науки, опора на последние достижения в методике исследования контактных явлений разного уровня, творческая адаптация современного научного аппарата, разработанного (в частности, «московской школой» контактологов) на материале типологически и функционально несходных языков, применительно к генетически тождественному - славянскому материалу, введение автором рецензируемого учебника нового, очень важного понятия *контактемы*, позволяющего унифицированно описать трудно формализуемые разноуровневые контактные явления, притом в большом гетерогенном языковом массиве, состоящем из нескольких близкородственных языков (последнее особенно сложно).

Важной исходной посылкой является разграничение автором учебника синхронии и диахронии при выделении предмета собственно контактологии, «разведение» контактологического и этимологического описания языкового взаимодействия, отделение от собственно контактологического объекта исследования более ранних эпох языкового взаимодействия, оставляющего впоследствии субстратные пласты.

Главную часть учебника составляет обстоятельное изложение автором основ контактологической теории, «концепции *активации и отображения*» (теорија активације и пресликавања). Автор разворачивает описание адаптивных механизмов языка-реципиента, включающихся во всех уровнях языковой системы последнего, используя новейший аппарат контактологических исследований, а в ряде случаев предлагает собственные новации. Так, им разработаны и введены термины-понятия *контактема*, *терциальная деривация*, выявлены ранее не зафиксированные случаи сужения семантики русских измов

в языке-реципиенте и некоторые др. Особенно важным усовершенствованием представляется введение автором термина-понятия *контактема* и его разноуровневые модификации в зависимости от «зоны контакта» (контактофонема, контактема дистрибуции, контактографема, акцентная контактема, контактосема, контактостилема, контактосинтаксема и др.). О масштабности развернутой перед читателем картины говорят такие цифры. Каждое слово корпуса excerpiрованных русизмов было подвергнуто анализу по 21 позиции, а на полное обследование материала потребовалось проведение почти 200 тыс. лингвистических операций.

Интересны итоги фронтального обследования русизмов в славянских европейских языках, особенно в словообразовательном и семантическом аспектах. В некоторых языках, в частности, сербском и македонском заметна повышенная активность словообразовательных моделей, актуализирующих преимущественно отвлеченную семантику (дериваты на *-ост*) и являющихся в русском языке традиционным резервом интеллектуальной лексики. Как следует из результатов исследования, для реализации языкового контакта существенны три фактора: типологический (типология языковых структур, участвующих во взаимодействии), когнитивный и социолингвистический (по нашему мнению, в этот ряд можно внести и коммуникативно-прагматический фактор). Автор совершенно справедливо уделил большое внимание семантическому адаптивному механизму в славянских языках, выявив 12 новых «сдвигов» в области семантики русских измов в сравнении с его же наблюдениями, представленными ранее (1997).

Обосновывая в учебнике содержание контактологии как лингвистической дисциплины, автор совершенно справедливо уделяет большое внимание ее основному инструменту - *адаптации*, основному механизму, облегчающему функционирование русизмов в системе языка-реципиента, а также выбору одной из *стратегий адаптации*. Адаптация, по мнению автора, есть активация номинативных лакун («латентных» мест) в номинативной системе языка-реципиента (J п) «под давлением элементов языка-донора (J д)» с соблюдением определенных правил адаптации. Это, пожалуй, единственное место, когда рецензенту хочется подискутировать с автором, что для современного издания только плюс. Действительно ли языки-реципиенты так пассивны, что обычно вынуждены принимать измы с небольшой «ретушью»? Жизнь показывает, что языку трудно «навязать» измы, пусть даже из такого культивированного языка как русский,

если сама система языка-реципиента «изнутри» не готова это сделать, ради собственного же совершенства, а именно, устранения латентных мест.

Обобщая сказанное, подчеркнем, что концепция адаптации и активации русизмов, представленная в рецензируемом учебном пособии Й. Айдуковича, первом по лингвистической контактологии, изложена четко, системно, с опорой на последние достижения в этой области знаний, с привлечением большого, яркого и достоверного материала. Нет сомнения, что книга Й. Айдуковича представляет интерес для широкого круга читателей, специалистов в области контактологии, и просто всех интересующихся вечной темой языкового сотрудничества, во все эпохи вызывавшей большой общественный резонанс. Рекомендуем «Введение в контактологию» Й. Айдуковича к печати.

проф. Тяпко Галина Георгиевна,
зав. кафедрой языков Центральной и Юго-Восточной Европы
МГИМО (У)

Москва, 2003 г.

Рецензија за књигу др Јована Ајдуковића „Контактолошки речник адаптације русизама у српском, хрватском, бугарском, македонском, словеначком, словачком, пољском и чешком језику“

Контактолошки речник адаптације русизама Јована Ајдуковића је импозантно дело младог доктора Филолошког факултета Универзитета у Београду. Речник обухвата 15 223 лексема из девет језика, са руским као изворним (6 469 лексема). У корпусу (осим руског језика) највећи број лексема припада језицима: бугарском, македонском и српском (у сваком изнад хиљаде), док је тај број у осталим језицима за половину мањи. Нису узети у обзир четири језика, а то из различитих разлога: 1. лужичко-српски књижевни језици не само што нису у функционално-стилском погледу довољно издиференцирани, али немају ни веће актуелне и модерне речнике, 2. Белоруски и украјински су језици који су били вековима "на удару" руске лексике као најближи суседи рускога језика, а особено у новије време кад су ови народи живели у руској држави, у којој је улога руског језика доминантна. Ови млади књижевни језици су примили мање руске лексике него што би се могло очекивати у поређењу са њиховим говорима, сленговима и разговорним варијантама, које су уствари мешавина рускога и белоруског, односно рускога и украјинског. Врло богат материјал из ове области садржи докторска дисертација коју сам рецензирао (Katharina Geist, *Nonstandardlexik in der Ukraine. Aktuelle Situation und Aspekte der Forschung*), браћена ових дана на Бечком универзитету. То је био исто повод зашто у пољском разговорном језику и у говорима тог дела Пољске, који је био сто година под руском влашћу, има знатно више русизама (особено у градскоме варшавском говору, упор. на пример *krugom*, *apiać*) него у књижевном језику који је за време руске владавине био један од најразвијенијих словенских језика.

Али не само у величини корпуса и броју истраживаних језика, нити у броју проведених појединачних анализа (аутор наводи њих 261 462, што не би било могуће провести раније, без компјутерске обраде података) је највећа вредност овог рада. Најважније је да је Ј. Ајдуковић израдио компактну теорију трансфера и адаптације русизама и применио је у изради речника. Наравно, није он пионир у овом поду-

хвату. Добро упознат са контактолошким радовима различитих оријентација, упућен у најновија достигнућа (посебно Р. Филиповића) ове лингвистичке и социолингвистичке дисциплине, могао је изградити теорију која је "... несумљив допринос лингвистичкој контактологији... [који] се огледа првенствено у томе што је у дисертацији предложен развијен, сложен и доста конзистентан појмовно-терминолошки апарат лингвистичке контактологије којом су обухваћене скоро све њене области и каквог до дисертације Јована Ајдуковића није било" - као што пишу чланови Комисије за преглед и оцену докторске дисертације (Др Јован Ајдуковић, *Увод у лексичку контактологију. Теорија адаптације русизама*, Београд 2004: на задњој корици) - с чим се потпуно слажем.

Компактност теорије Ј. Ајдуковића се састоји углавном у томе што истражујући лексеме на свим лингвистичким нивоима, он издваја трансфонемизацију, трансдеривацију, трансморфемизацију, трансморфологизацију, транссемантизацију, лексичко-стилистичку адаптацију и транссинтактизацију. На сваком нивоу (осим трансфонемизације) аутор разликује нулти ступањ адаптације (у трансдеривацији Д0, у трансморфемизацији М0, у трансморфологизацији ТМР0 (за именички род), ТМБ0 (за именички број), ТМПВ (за придевски вид) и ТМГБ (за глаголски вид), у транссемантизацији С0, у лексичко-стилистичкој адаптацији ЛСА0 и у транссинтактизацији СИА0 (за глаголску рекцију), као и - означену бројем 1, 2, 3, а понекад и 4 - делимичну (односно прву, другу итд. делимичну) и слободну адаптацију (са подтиповима као код трансфонемизација или са комбинацијом типова као код транссемантизација). Чини се да је ова класификација отворена, да постоји могућност уклапања нових подтипова сагласно са развојем истраживања и обогаћивања корпуса. Можда ће се наћи овде у будућности, да будемо прецизни до краја, место и за трансграфематизацију.

Споменути симболи стоје у речнику иза лексема (у неким језицима испред симбола се налази акцентиран облик лексеме). По томе следи скраћеница за извор лексеме (речник), односно руска лексема (са извором), порекло речи (етимологија), стилско и прагматично опредељење, као и семантичка дефиниција у изворном језику (према наведеном речнику). Пошто је речник пун симбола и скраћеница, необично је важно да се коректуре врше неколико пута, све до краја не само слагања текста, али и његовог штампања. На питање покренуто од стране Р. Филиповића ("*Can a Dictionary of -isms Be an Etymological Dictionary*", LEXete'83 PROCEEDINGS, ed by R.R.: K.

Hartmann, Niemeyer, Tübingen 1984, s. 73-79) можемо одговорити да контактолошки речник није исто што и један етимолошки речник, пошто су различити циљеви изграђивања таквих речника. Али добар контактолошки речник је неопходна етапа у изграђивању етимолошких речника у делу који обухвата новију страну лексику. А томе може служити Ајдуковићев речник.

Теорија адаптације русизама Ј. Ајдуковића може се примењивати, разуме се само по себи, не само на русизме, него и на друге словенске -изме. Можемо ићи даље: она превазилази границе слависике, пошто је у својем језгру општелингвистичка теорија. Али да би била универзална, она мора узимати у обзир различитост површинских структура језика који нису толико генетски и типолошки сродни као што су сродни словенски језици. Позајмљена у један језик може бити лексема која припада свакој врсти речи (најчешће именица, придев, глагол). Али њени деривати и деривати од деривата у генетски блиским језицима су обично творбе језика примаоца које имају само етимолошку везу са изворним језиком. Има, наравно, случајева као срп. *безумство* и *безумствовати*, који су паралелно позајмљени из руског (*безумство* и *безумствовать*), али није то толико једноставно у случајевима као срп. *беславан* наспрам рус. *беславный* (упор. очевидну позајмљеницу срп. *беславије* и рус. *беславие*). Кад у језику примаоцу има више лексема истог модела (у овом случају на *-ије*), дериват може бити творевина тог језика (суфикс *-(а)н* је у српском језику најчешће у творби придева). А ако путем суфиксације именице енглеског порекла (која као лексема у лексикографској форми је истовремено именица и придев) постаје у једном словенском језику придев, можемо ли тај придев третирати као реч енглеског порекла?

Ово питање је само теоретско и односи се пре свега на лексикологију, а не на лексикографију. Сматрам да је речник Јована Ајдуковића изванредно научно дело које тражи брз, али и пажљив едиторски захват.

Варшава, 23. марта 2004. године

Prof. dr hab. Włodzimierz Pianka,
Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej
Uniwersytetu Warszawskiego

Recenzija knjige Jovana Ajdukovića „Kontaktološki rečnik“

Kontaktološki rečnik Jovana Ajdukovića drugi je dio njegova doktorata odbranjenog 12. lipnja 2003. godine na Filološkom fakultetu Sveučilišta u Beogradu. On sadrži 800 stranica i podijeljen je na tri osnovna dijela: Predgovor, dio koji sadrži upute za služenje rječnikom i sam rječnik.

U Predgovoru autor daje kratak pregled teorije jezika u kontaktu, svoje viđenje navedene problematike u sklopu kojega navodi svoj znanstveni doprinos kontaktologiji kao jednoj od mlađih lingvističkih disciplina. U prvom se dijelu knjige poziva na rezultate koje je izložio u svojoj nedavno objavljenoj knjizi *Uvod u leksičku kontaktologiju, Teorija adaptacije rusizama* (Beograd, 2004).

Drugi dio knjige sadrži kratke, ali precizne upute za korištenje rječnikom. Treći se, najopsežniji i najvažniji dio knjige, sastoji od samog rječnika. U rječniku se navode rusizmi u sljedećim slavenskim jezicima: srpskom, hrvatskom, bugarskom, makedonskom, slovenskom, češkom, poljskom i slovačkom. Kako se iz popisa jezika vidi, J. Ajduković analizira rusizme u pet južnoslavenskih i tri zapadnoslavenska jezika. Svaki od spomenutih jezika ima svoj zasebni dio u rječniku. U njemu se navode rječnički članci s punom informacijom o adaptaciji rusizama u pojedinom jeziku.

Rječnički članak ima sljedeću strukturu.

1. U prvom se dijelu navodi natuknica, tj. rusizam u analiziranom jeziku. On se bilježi prema podacima dobivenim u različitim leksikografskim izvorima. Neposredno na natuknicu veže se podatak o načinu pisanja rusizma, tj. o adaptaciji na ortografskom nivou. Sljedeći se podatak odnosi na tip transfonemizacije, tj. na način izgovora i mjesto akcenta. U kosim se zagradaama navodi transkripcija rusizma. Slijedi podatak o tipu transderivacije koji se odnosi na tvorbenu adaptaciju rusizma. Naredni dio rječničkoga članka navodi transmorfemizaciju, odnosno transmorfologizaciju koje pružaju osnovne podatke o adaptiranosti na morfološkoj razini. Transsemantizacija donosi podatke o adaptaciji na značenjskom nivou. Nadovezuje se oblik leksičko-stilističke adaptacije. Dio rusizama obrađuje se i s sintaktičkog aspekta (transsintaktizacija), tj. daje informaciju o glagolskoj rekciji. Prvi dio rječničkoga članka završava oznakom za ukupnu adaptaciju kao i bilješkom o izvoru rusizma.

2. U drugom se dijelu rječničkoga članka navodi ruski model na temelju kojega je nastao rusizam u različitim slavenskim jezicima. Uz njega se daje gramatička odrednica.
3. Treći dio članka sadrži varijante rusizama (ukoliko su zabilježene).
4. U četvrtom se dijelu daju neki dodatni podaci, npr. o porijeklu, tvorbi, akcentu, broju značenja, sintaktičkim osobinama, leksičko-stilističkom aspektu modela i replike itd.
5. Peti i posljednji dio rječničkoga članka donosi značenje ili značenja rusizma, ilustraciju i deskripciju semantičkih promjena.

Teoretski se rad Jovana Ajdukovića naslanja na početna načela kontaktne lingvistike koja je postavio hrvatski lingvist prof. dr. sc. Rudolf Filipović, ali treba naglasiti da J. Ajduković nadograđuje nove znanstvene elemente i pomiče granice dotadašnjih spoznaja kontaktne lingvistike.

Ono što još valja posebno istaći jest činjenica da je J. Ajduković prvi kontaktolog koji je izradio rječnik rusizama ne samo u svom materinskom srpskom jeziku, nego i u još sedam slavenskih jezika. Rječnik je logičan nastavak njegove nedavno objavljene knjige *Uvod u leksičku kontaktologiju, Teorija adaptacije rusizama* i vrlo je važan za razvoj kontaktologije općenito.

Mogu zaključiti da *Kontaktološki rečnik* Jovana Ajdukovića predstavlja značajan znanstveni doprinos kako za kontaktologiju, tako i za šire područje lingvistike i filologije. Uvjerena sam da će on biti zanimljiv ne samo rusistima već i svim slavistima, lingvistima i filolozima.

Na kraju dodajem da *Kontaktološki rečnik* Jovana Ajdukovića svesrdno preporučam za objavljivanje.

U Zagrebu, 6. 4. 2004.

Prof. dr. sc. Željka Fink,
predstojnica Katedre za ruski jezik i
prodekanica za nastavu Filozofskog Sveučilišta u Zagrebu

Рецензија за књигу др Јована Ајдуковића „Контактолошки речник адаптације русизама“

Контактолошки речник адаптације русизама представља делимично измењен текст другог дела докторске дисертације коју је мр Јован Ајдуковић одбранио у јуну 2003. године на Филолошком факултету у Београду. Тема докторске дисертације гласи *Русизми у савременим јужнословенским и западнословенским књижевним језицима према квалификатору у лексикографским изворима*. Јован Ајдуковић је први, теоријски део докторске дисертације објавио 2004. године, у облику књиге под називом *Увод у лексичку контактологију. Теорија адаптације русизама*. Објављивање речника русизама логичан је наставак већ објављене књиге и представља њену емпиријску подршку.

База русизама је састављена из 1415 македонских русизама, 3803 бугарска русизма, 1095 српских русизама, 488 хрватских русизама, 432 словеначка русизма, 504 чешка русизма, 513 словачких русизама и 504 пољска русизма. Грађа је ексцерпирана из различитих лексикографских извора.

Контактолошки речник адаптације русизама представља значајан допринос науци и друштву из више разлога:

- 1) Постоји много будућих корисника овог речника. На једном месту и лингвиста и лаик моћи ће да се упозна са руским речима које су пренесене у осам других словенских језика. Пошто је грађа толико широка и разноврсна, свакако ће се за овакав речник заинтересовати и научна јавност у иностранству, и то, пре свега, слависти из свих осам земаља чији су језици обрађени у овом речнику, али и лингвисти уопште.
- 2) Овај речник има међународни значај. На основу њега лингвисти ће имати прегледан увид на уплив најутицајнијег словенског језика на остале словенске језике. Речник ће значајно обогатити славистичку литературу јер далеко надмашује оквире српско-руске лингвистичке проблематике.

3) Речник др Јована Ајдуковића може бити база за значајна културолошка, социолошка, етнолошка, политиколошка па и историјска компаративна испитивања, јер слојеви лексике који су из руског језика позајмљивани у друге словенске језике показују јачину утицаја и домене утицаја руске културе на културе осталих словенских народа. Више русизама у неком језику, доказ је јачег утицаја руског језика и руске културе на народ који говори тим језиком. Ако је руска лексика из одређеног домена (као што је војска, политика, традиционална култура итд.) позајмљена у неки словенски језик, значење позајмљене лексике сведочи о врсти утицаја Русије на народ који говори тим језиком. У том смислу, Речник др Јована Ајдуковића може послужити као полазиште за испитивање међусобних разлика словенских земаља у вези са врстом и интензитетом примљеног руског утицаја.

4) Будући да је већ објављен први део докторске дисертације др Јована Ајдуковића, свакако би требало објавити и други део ове тезе, као облик практичне примене теоријског дела. За лингвисте је врло значајно то што уз речник већ постоји објављена теорија о видовима адаптације русизама у словенским језицима. Заједно са Речником, чије штампање свесрдно препоручујем, једно важно славистичко питање биће заокружено. У исто време, овај Речник ће потпомоћи решавање нових питања из језика и културе, која се неминовно отварају.

Београд, 28. априла 2004. г.

Др Рајна Драгићевић, доцент,
Катедра за српски језик и јужнословенске језике,
Филолошки факултет, Београд

**Dr Jovan Ajduković, Uvod u leksičku
kontaktologiju. Teorija adaptacije rusizama,
Beograd 2004, 364 s.; Dr Jovan Ajduković,
Kontaktološki rečnik adaptacije rusizama u
osam slovenskih jezika – Kontaktologičeskij
slovar' adaptacii rusizmov v vos'mi
slavjanskih jazykach, Beograd 2004, 771 s.¹**

Autor tych dwóch obszernych, w tym samym roku wydanych prac z zakresu słowiańskiej leksykologii i leksykografii, jest znanym badaczem słownictwa słowiańskiego, któremu poświęcił szereg innych publikacji, a wśród nich monografię *Rusizmi u srpskohrvatskim rečnicima. Principi adaptacije – Rečnik*, Beograd 1997, 331 s. Projekt, nad którym pracuje J. Ajduković wkroczył już w trzecią fazę realizacji. W latach 1992-1996 jego Autor zajmował się zasadami adaptacji rusycyzmów występującymi w słownikach serbsko-chorwackich, a w latach następnych rozszerzył swe badania na mechanizmy formowania i funkcjonowania rusycyzmów w językach południowo- i zachodniosłowiańskich. W obecnej fazie (od r. 2005) pracuje nad uwarunkowaniami zewnętrznymi pojawiania się rusycyzmów, głównie w XVIII- i XIX-wiecznej historii języka serbskiego, tj. problemami ekstralingwistycznymi: socjalnymi, psychologicznymi, etnologicznymi, politycznymi, kulturalnymi itd. Przewidziana jest publikacja pod roboczym jeszcze tytułem: *Ekstralingvistički aspekti jezičkih kontakata (ruski uticaj)*. Na dzieło Ajdukovicia należy spojrzeć z punktu widzenia konfrontatywnej i porównawczej leksykologii słowiańskiej. Jest rzeczą oczywistą, że dotychczasowe wycinkowe badania wpływów zewnętrznych i wewnętrznych w zakresie słownictwa języków słowiańskich są na obecnym etapie rozwoju językoznawstwa słowiańskiego daleko niewystarczające. Badania kompleksowe powinny za punkt wyjściowy brać język źródłowy (zewnętrzny – niesłowiański: łacinę, grecki, niemiecki, francuski, angielski itd. lub wewnętrzny: rosyjski, polski, czeski itd.) i śledzić drogi zapożyczeń poszczególnych leksemów poprzez wszystkie języki-pośredniki (słowiańskie i niesłowiańskie) do wszystkich języków słowiańskich (ale też niesłowiańskich). Wydaje się, że projekt badawczy Jovana Ajdukovicia jest pierwszym tych rozmiarów krokiem na drodze do stworzenia kontaktologii (synchronicznej i diachronicznej)

¹ Приказ објављен у часопису *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 40, SOW, Warszawa 2005: 517-521.

jako dyscypliny językoznawczej, mającej przede wszystkim zastosowanie w leksykologii, a równoważnej gramatyce konfrontatywnej i porównawczej.

Rozpoczęcie badań od własnego języka ojczystego i wybór centralnego dla wewnętrznej kontaktologii słowiańskiej języka rosyjskiego, najbardziej prestiżowego dla Słowiańszczyzny jako całości, jest z metodologicznego punktu widzenia najbardziej słusznym rozwiązaniem.

Wybór na obecnym etapie badań tylko ośmiu języków (serbski, chorwacki, słoweński, macedoński, bułgarski, słowacki, czeski i polski) jest całkowicie usprawiedliwiony ze względu zarówno na rozwój pozostałych języków słowiańskich, jak i stan badań nad ich słownictwem, różny zresztą w każdym z nich: 1. nieukończone lub tylko rozpoczęte procesy kodyfikacji i standaryzacji w jęz. bośniackim, a szczególnie w kaszubskim czy rusińskim, 2. niedokładnie zbadane pośrednictwo w zapożyczeniach do języków łużyckich, 3. najbliższe pokrewieństwo ukraińskiego i białoruskiego z rosyjskim i długotrwała w czasach nowożytnych socjopolityczna zależność od tego ostatniego języka, która spowodowała niedorozwój (lub brak standaryzacji) warstwy technocywilizacyjnej słownictwa w tych językach, szczególnie w białoruskim

Układ haseł w słowniku w ramach poszczególnych języków (w kolejności podanej wyżej) w początkowej fazie realizacji projektu wydaje się usprawiedliwiony ze względu na możliwość łatwego odszukania każdego leksemu w poszczególnych językach dla celów badawczych i dalszej weryfikacji materiału. Można zasugerować Autorowi wydanie w przyszłości pełnego słownika (zawierającego materiał ze wszystkich języków słowiańskich) w dwóch wersjach: a) kompletnego – z wyjściowymi hasłami rosyjskimi i całym materiałem słowiańskim w układzie geograficznym języków, b) segmentowanego na tomy leksykalno-tematyczne (np. gospodarstwo domowe, stosunki społeczno-polityczne, wojskowość, kultura itd.). Zastosowany układ ma jednak pewną zaletę. Przy wszelkich zastrzeżeniach dotyczących subiektywnych możliwości zbadania całego materiału (dostępność źródeł, stan dotychczasowych badań poszczególnych języków itd.), daje on wyobrażenie o porównywalnej wielkości kontaktów języków słowiańskich z językiem rosyjskim w zakresie leksyki, przy czym potwierdza się to, co w przybliżeniu jest wiadome sławistom od dawna, że nie bliskość geograficzna, lecz więzy kulturowo-polityczne decydują o zapożyczeniach słownictwa z języków obcych. Oto liczba haseł z poszczególnych języków słowiańskich: słoweński – 437, chorwacki – 496, czeski – 504, polski – 505, słowacki – 513, serbski – 1

225, macedoński – 1 415, bułgarski – 3 802, tj. 8 897 hasel odpowiadających 6 527 modelom rosyjskim (razem 15 424 leksemy).

Praca teoretyczna (poza trzema rozdziałami wstępnymi, dotyczącymi historii badań, historii kontaktów językowych oraz definicji podstawowych terminów) składa się z rozdziałów omawiających procesy adaptacyjne na kolejnych poziomach języka: transfonemizacje, transderywacje, transmorfemizacje, transmorfologizacje, transsemantyzacje, transsyntaktyzacje i adaptacje leksykalno-stylistyczne. Kontaktologiczna teoria Ajdukowicia jest więc kompletną teorią, obejmującą wszystkie poziomy języka, z rozbudowaną strukturą pojęciową i bardzo szczegółową zhierarchizowaną klasyfikacją zjawisk językowych, co jest w tej postaci całkowitą nowością w literaturze przedmiotu. Jest przy tym strukturą otwartą, dającą się uzupełniać o dalsze elementy. Ponieważ nie można przedstawić całej tej klasyfikacji, która jest dziełem J. Ajdukowicia, posłużymy się przykładem opracowania jednego tylko hasła, zamieszczonego poniżej.

Problemem dyskusyjnym są niektóre transderywacje w przypadku identycznych (mimo różnic fonologicznych) formantów, jak np. pol. *Posłusznica*, derywat żeński od *posłusznik* 'posługacz w klasztorze prawosławnym; prawosławny nowicjusz zakonny', traktowane przez Ajdukowicia jako rusycyzmy na równi z leksemami rodzaju męskiego. Wobec istnienia w obu językach mocji sufiksów *-ik* : *-ica* (*męczennik* : *męczennica*, *pracownik* : *pracownica*), istnieje prawdopodobieństwo, że takie derywaty żeńskie powstają w języku zapożyczającym. Dotyczy to także rzeczowników odsłownych tworzonych od czasowników według tego samego modelu już w języku zapożyczającym, podobnie czasowników denominalnych, szczególnie tych z produktywnym we wszystkich współczesnych językach słowiańskich sufiksem *-ować*, a także przymiotników z produktywnymi sufiksami *-ski*, *-ny*, *-owy* (z różną dystrybucją i frekwencją dwóch ostatnich w poszczególnych językach). Tak więc *kadet* w obu znaczeniach jest (nie tylko w polszczyźnie) rusycyzmem, podczas gdy pol. *kadecki*, serb. *kadetski* itd. nie muszą być takimi samymi rusycyzmami, jeśli powstały one na gruncie języków zapożyczających. W podejściu J. Ajdukowicia do obcych elementów w języku brak jest bowiem podziału na: 1. wyrazy obce (nieadaptowane, funkcjonujące jako cytaty, np. w polskim *résumé* 'streszczenie; kontekstowo: streszczenie w jęz. francuskim' n indecl., o wymowie francuskiej: akcent na ostatniej sylabie, [ü] dla <u>; apikalność / uwularność jest wariantywna w obu językach, choć w różnym stopniu – w odróżnieniu od ros. *резюме* z częściową adaptacją fonologiczną (pozostaje twarde [m]) i serb. *rezime*, G *rezimeja*, D *rezimeju* itd. z pełną adaptacją fonologiczną i morfologiczną,

2. wyrazy obcego pochodzenia, częściowo lub całkowicie zaadaptowane na co najmniej jednym lub na wszystkich poziomach językowych, 3. wyrazy pochodne (derywowane lub będące częściami złożzeń) od wyrazów obcego pochodzenia, jak podane wyżej przykłady derywatów.

Wbrew kwalifikatorom w polskich słownikach wyrazy takie jak *bohater* czy *bohomaz* nie są pochodzenia rosyjskiego, lecz ukraińskiego (może część z nich białoruskiego) ze względu na przejście $g > h$.

Termin *kontaktologia* wprowadzony został do językoznawstwa w Rosji, Bułgarii i Serbii (Ajduković) w latach dziewięćdziesiątych XX w. Podstawy teoretyczne tego działu lingwistyki, do których nawiązuje Autor omawianych prac, powstały w drugiej połowie XX wieku w pracach U. Weinreicha *Languages in contact* (The Hague, Paris 1953), E. Haugena *Language Contact* (Proc. of the 8th International Congress of Linguists, Oslo 1958) oraz R. Filipovicia *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičkih dodira* (Zagreb 1986) i *Anglizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo – razvoj – značenje* (Zagreb 1990). Jeszcze kilka lat temu wypowiedziano pogląd, że „do dan danas nema fundamentalnog kontaktološkog istraživanja koje se sistemski bavi pozajmljenim elementima u ruskom jeziku na raznim nivoima počevši od starog perioda istorije ruskog jezika do današnjih dana“ (V.P. Nerznak, V.M. Pańkin, *Lingvističeskaja kontaktologija i jazykovyje konflikty* [w:] *Problemy lingvističeskoj kontaktologii*, Moskva 1999, cyt. za J. Ajduković, *Uvod...*, s. 49). Z całą pewnością można powiedzieć, że taką pracą jest właśnie rozprawa Jovana Ajdukovicia (wraz ze słownikiem), z tym, że wypełnia ona lukę w odniesieniu do języka rosyjskiego jako dawcy, a nie biorcy.

Hasło ze słownika Jovana Ajdukovicia:

ПОПУТЧИК в1, Ф^{3/4}, I, им-м, М0, С1Н1М,
ЛСА1, А2 (SWJP810)

попутчик Пс, им-м (СРЈАН299)

оп: рус. (SWJP810); (СРЈАН299): 2. фиг.);

<* по-/-чик>; [слог: 2/2; знач: 2/1]

chwilowy, zwykle koniunkturalny sprzymierzeniec (SWJP810). ©#1: тот, кто едет или идет вместе с кем-л. по одному пути; спутник (СРЈАН299).

Rozwiązania skrótów:

в1 – ortografia rusycyzmu uformowana według ortografii modelu rosyjskiego; grafemy rusycyzmu i modelu pokrywają się (в), sposób adaptacji ortografii rusycyzmu w językach z pismem łacińskim
 Ф^{3/4} – czwarty podtyp (4) swobodnej transfonemizacji (3)
 I – niederywowany (z punktu widzenia języka polskiego) rusycyzm
 им-м – rzeczownik rodzaju męskiego
 М0 – zerwa transmorfemizacja
 С1Н1м – zawężenie liczby znaczeń modelu
 ЛСА1 – częściowa adaptacja leksykalno-semantyczna,
 А2 – łączna swobodna adaptacja (co najmniej na jednym poziomie językowym)
 (SWJP810) – Słownik współczesnego języka polskiego, redaktor naukowy prof. dr hab. Bogusław Dunaj, WILGA, Warszawa, 1996.
 Пс – *derywacja prefiksally-sufiksally*
 (СРЯН299) – Слварь русского языка, Академия наук СССР, Институт русского языка, Т. 1-4, 2-е изд., испр. и доп., Русский язык, Москва 1981-1984.
 оп: рус. – pozostałe dane: rosyjski
 2. фиг. – 2. figuratywne
 [слог: 2/2 – akcent na drugiej sylabie w obu językach
 знач: 2/1] – dwa znaczenia w jęz. rosyjskim, jedno w polskim
 © – deskrypcja zmian semantycznych rusycyzmu
 # – zawężenie znaczenia rusycyzmu

Włodzimierz Pianka (Warszawa)

ОСВРТ НА РУСИЗМЕ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ²

<...> Што се тиче проучености русизама, подразумевајући овде неразлучиви спој чистих русизама и славенорусизама, у српском језику, треба констатовати да је она у последњим деценијама достигла висок ниво, што не значи да се на ову тему може ставити тачка. Свакако највећи допринос проучавању ове проблематике дале су две значајне монографије - књига проф. др Светозара Стијовића *Славенизми у Његошевим песничким делима* (1992) и магистарска теза младог слависте Јована Ајдуковића *Русизми у српскохрватским речницима* (1997). Ајдуковић је наставио своја истраживања на општесловенском плану и одбранио је обимну докторску дисертацију, 850 страна ауторског текста, о русизмима у словенским језицима.

Основна одлика Стијовићеве студије јесте егзактно изведена прецизна класификација припадности неке лексеме општој црквенословенској сфери, затим рускословенској, руској, српкословенској или хибридној, заснована на валидним теоријско-методолошким постулатима. Ова књига добила је високу оцену најкомпетентнијих језичких стручњака, у првом реду академика Павла Ивића. Ајдуковићева студија несумњиво представља значајан допринос укупном сагледавању сложене и деликатне проблематике русизама у српском језику. Ово истраживање, засновано на модерној теорији језика у контакту, резултирало је Ајдуковићевом изградњом теорије адаптације русизама у условима блиске сродности двају словенских језика. Темелјито и акрибично урађен речник лексикографски обележених русизама, који чини други део ове књиге, драгоцен је прилог овој проблематици.

Могао би се направити повећи списак слависта лингвиста који су се, нарочито у последње три деценије XX века, на овај или онај начин бавили проучавањима русизама. На дијахроном тематском плану најзначајнији су радови П. Ивића, Н. И. Толстоја, А. Младеновића, В. П. Гуткова; другој половини двадесетог века припадају радови већ поменутог Ј. Ајдуковића, затим П. Пипера, Б. Станковића, М.

² Одломак из рада који је објављен у књизи *Српски језик у нормативном огледалу*. [50 одлука Одбора за стандардизацију српског језика]. Приредили Бранислав Брборић, Јован Вуксановић, Радојко Гачевић. Београдска књига, Београд 2006: 423-434.

Пешикана, Б. Дабића, Б. Тошовића, И. Клајна, Р. Маројевића, Ј. Матијашевић, Г. Јовановић, Ј. Савић, А. Донеа, Б. Терзића и др. који су се углавном бавили новијим етапама у усвајању русизама. Пре Другог светског рата или непосредно после њега о русизмима су писали Р. Кошутић, А. Белић, М. Московљевић, К. Тарановски, Р. Лалић, С. Живковић, П. Ђорђић, Д. Брозовић, А. Менац и други.

Сву ову литературу, као и општију литературу о теорији језичких контаката, Ј. Ајдуковић је темељно проучио и критички оценио, да би на тим резултатима изградио своја становишта и дао модерну синтезу. Иако ограничено на ону грађу која је у речницима нашег језика обележена одредницом *русизам*, ово истраживање је, свакако, основица и за необележену и неидентификовану грађу из сфере русизама, какве има доста у поменутим речницима. То је свакако нови, али неопходан посао за оне који се буду бавили овом проблематиком, да би се добила што потпунија слика о фонду русизама у нашем језику.

Богдан Терзић (Београд)

Ајдуковић Јован: Увод у лексичку контактологију. Теорија адаптације русизама. Београд: Фото Футура, 2004, 364³

Взаимодействие славянских языков, в том числе и межславянская миграция слов и фразеологизмов все больше и больше привлекает внимание славистов⁴. В этом постоянном обмене языковыми средствами, проходящем через всю историю славянских языков, в последние три столетия ведущую роль в качестве источника неологизмов для других славянских языков играет русский язык. Этой проблематике посвящены многочисленные работы молодого сербского русиста и слависта Йована Айдуковича, который печатался уже в нашем ежегоднике как участник международной конференции по языкам Великого княжества Литовского, организованной кафедрой восточнославянской и балтийской филологии в 2000 году⁵. К тому времени уже вышла его первая книга о языковых контактах, посвященная русизмам в сербохорватских словарях⁶. В дальнейшем автор этой книги значительно расширил спектр своих исследований: в указанном будапештском докладе он рассматривал уже лексические русизмы трех других славянских языков – польского, словацкого и чешского.

Рецензируемая ныне книга представляет собой первую, теоретическую часть докторской диссертации, защищенной Айдуковичем в 2003 году. (Вторая часть - объемистый "контактологический словарь" - скоро увидит свет в том же издательстве.⁷) В новой книге круг рассматриваемых языков значительно расширен: привлекаются русизмы сербского, хорватского, македонского, болгарского, словенского, чешского, польского и словацкого языков. Источником иссле-

³ Приказ објављен у часопису *Studia Russica*, XXII, Budapest, 2005, pp. 309-311.

⁴ Ср. недавний обзор: Moser Michael: Wechselbeziehungen zwischen slavischen Sprachen (bis zum Ende des 19. Jahrhunderts). // *Die Welt der Slaven* 49 (2004): 161-182.

⁵ Ајдуковић Јован: О контактологическом словаре русизмов в польском, словацком и чешском языках. // *Studia Russica* XVIII. Budapest, 2000. 13-17. Ср. также резюме доклада под этим же названием в кн. *Hungaro-Baltoslavica 2000*. Тезисы. (Ред. А. Лацхази, Э. Смолинка. А. Золтан.) Budapest: ELTE, 2000: 37

⁶ Ајдуковић Јован: Русизми у српскохрватским речницима: Принципи адаптације. Речник. Београд: Фото Футура, 1997. 331 с.

⁷ Ајдуковић Јован: Контактолошки речник адаптације русизама у осам словенских језика. Београд: Фото Футура, 2004. 771 с. (www.russian.slavica.org/article746.html).

дования послужили существующие толковые и др. словари указанных языков, дающие прямое указание на русское происхождение данных слов в отдельных славянских языках ("первичные источники"; с. 49-53), а также специальные исследования по исторической лексикологии отдельных языков и межславянским языковым контактам ("вторичные источники"; они включены в общий список "избранной библиографии", см. с. 284-329). Рецензируемая работа, таким образом, претендует не на выявление новых, не замеченных досих пор в научной литературе русизмов в славянских языках, а на собрание воедино уже выявленного фактического материала и его теоретическое осмысление и систематизацию.

Русизмом в работе Йована Айдуковича считается всякое лексическое или семантическое заимствование из русского языка независимо от происхождения данного слова в самом русском языке, то есть исследуется лексическое влияние русского языка на указанные выше южнославянские и западнославянские литературные языки. Автором дается краткий обзор истории контактов русского языка с отдельными славянскими языками (с. 54-77). В этом разделе освещаются основные этапы и культурно-исторические условия русско-сербских, русско-болгарских, русско-македонских, русско-словенских, русско-словацких, русско-польских и русско-чешских языковых контактов. Здесь обращает на себя отсутствие параграфа о русско-хорватских языковых контактах, хотя в других местах книги сербский и хорватский рассматриваются как отдельные литературные языки. В этих очерках описываются в основном контакты XVIII-XX веков, хотя в отдельных случаях упоминаются и некоторые эпизоды из истории контактов более раннего времени, такие, например, как отражение русско-словенских языковых контактов XVI века в "Записках о Московии" С. Герберштейна.

Основное внимание в книге уделяется вопросам адаптации русизмов в рассматриваемых языках. Отдельные главы отводятся фонологической (с. 101-143), словообразовательной (с. 144-167), морфемной (с. 168-177), морфологической (с. 178-190), семантической (с. 191-224), лексико-стилистической (с. 225-249) и синтаксической (с. 250-258) адаптации русизмов.

В главе о фонологической адаптации сопоставляется состав фонем русского языка и отдельных славянских языков, прослеживаются процессы субституции в случае отсутствия точных соответствий. В этой же главе анализируются и акцентологическая адаптация русиз-

мов, а также особенности их графики и орфографии в отдельных славянских языках. Особенно много интересных наблюдений в главе о лексико-стилистической адаптации русизмов, так как один и тот же русизм в разных славянских языках приобретает иногда совершенно иную стилистическую окраску.

Работа Й. Айдуковича выполнена на высоком профессиональном уровне. В ней привлекается огромный лексический материал и этот материал анализируется при помощи всех теоретических достижений в области исследования языковых контактов. Теоретические основы исследования в сжатом виде изложены также на русском языке ("Резюме", с. 330-339). Мы с нетерпением ожидаем выхода в свет "контактологического словаря", который, по предварительным данным автора (с. 364), будет содержать свыше 15 тысяч слов.

András Zoltán (Budapest)

**Jovan Ajduković. Uvod u leksičku
kontaktologiju. Teorija adaptacije rusizama.
Foto Futura, Beograd, 2004.⁸**

Monografija koju predstavljamo donekle je izmijenjeni tekst prvoga dijela doktorske disertacije *Rusizmi u savremenim južnoslovenskim i zapadno-slovenskim književnim jezicima prema kvalifikatoru u leksikografskim izvorima* mladoga beogradskog jezikoslovca Jovana Ajdukovića.

Autor na temelju 8754 rusizma ekscerpirana iz hrvatskih, srpskih, makedonskih, bugarskih, slovačkih, čeških, poljskih i slovenskih rječnika i znanstvenih djela analizira različite adaptacijske procese koje rusizmi prolaze s obzirom na svoj fonološki, morfološki i tvorbeni sastav, leksički sadržaj te stilističke i sintaktičke mogućnosti.

Termin *kontaktologija* u znanost je uveo bugarski lingvist I. Lekov te se on od devedesetih godina 20. stoljeća intenzivno upotrebljava u ruskom jezikoslovlju u radovima koji se bave dodirima ruskoga jezika i europskih jezika kao i jezika azijskog dijela Rusije. Predmet istraživanja kontaktologije su jezični dodiri te iznalaženje modela koji opisuju te mehanizme. *Leksička kontaktologija* bavi se proučavanjem adaptacija leksičkih jedinica u dodiru na raznim jezičnim razinama te leksikografskim opisom njihove adaptacije. U srpsko jezikoslovlje ovaj termin uvodi J. Ajduković.

U hrvatskoj su lingvisti za granu jezikoslovlja koja se bavi jezičnim dodirima i njihovim posljedicama, dvojezičnošću i višejezičnošću, jezičnim sukobima, umiranjem jezika i usvajanjem jezika uobičajeni nazivi *kontaktna lingvistika*, *dodirno jezikoslovlje*, *teorija jezika u kontaktu*.

Knjiga se sastoji od jedanaest poglavlja.

U uvodnom se poglavlju određuje područje istraživanja te se donose definicije pojmova kao što su dvojezičnost i diglosija. Nadalje se u kratkim crtama opisuju teorije E. Haugena, U. Weinreicha i R. Filipovića. Za hrvatske jezikoslovce, koji se pri proučavanju jezičnih dodira tradicionalno više oslanjaju na anglosaksonsku ili germansku jezikoslovnu tradiciju, osobito je zanimljiv pregled slavenskih (u prvome redu

⁸ Приказ је објављен у часопису *Suvremena lingvistika* Vol 30, No 57-58, 149-150 (2004), Zagreb.

ruskih, zatim čeških, poljskih, srpskih te makedonskih) istraživanja na ovom jezikoslovnom području.

Zanimljive su i dvije periodizacije kontaktoloških istraživanja što ih autor donosi - kronološka i pojmovna.

U drugom se poglavlju daje kraći povijesni pregled jezičnih (i kulturnih) dodira ruskoga i srpskoga, bugarskoga, makedonskoga, slovenskoga, slovačkoga, poljskoga te češkoga jezika.

U trećem nas poglavlju autor uvodi u teoriju aktivacije i preslikavanja koju primjenjuje pri svojoj analizi rusizama. Također uvodi i vlastiti termin *kontaktem* (*kontaktema*) kojim označava kontaktološki obilježene jedinice na različitim jezičnim razinama. Tako, ovisno o jezičnoj razini, Ajduković razlikuje *kontaktofonem*, *kontaktomorfem*, *kontaktografem*, *kontaktosemem* itd.

Za kontaktne lingviste kao i za leksikologe i leksikografe osobito je zanimljiv dio u kojem autor problematizira različite definicije rusizma. Zaključuje da pri definiranju rusizama (ali i svih ostalih -izama!) postoje dva osnovna načela: *kontaktološko* (rusizam je onaj -izam koji je rezultat jezičnog dodira ruskoga i nekoga drugog jezika) te *genealoško* (upozorava se na povijesno-jezične okolnosti nastanka rusizma). Definicija rusizma koju donosi Ajduković vrlo je široka - prema njoj su rusizmi svi leksemi pri čijem je posuđivanju ruski jezik imao ulogu jezika izvornika kao i oni pri čijem je posuđivanju imao ulogu jezika posrednika, pa i svi leksemi iz tvorbenoga gnijezda motiviranog rusizmom. Pri tome autor ne pravi razliku između primarnih i sekundarnih rusizama. Suvremena istraživanja na području leksičkog posuđivanja (Piškorec, Sočanac, Turk) upućuju na nužnost upravo takva razlikovanja.

Sljedećih sedam poglavlja bavi se analizom adaptacije rusizama na raznim jezičnim razinama. Tako slijede poglavlja *transfonemizacija*, *transderivacija*, *transmorfemizacija*, *transmorfologizacija*, *transsemantizacija*, *leksičko-stilistička adaptacija*, *transsintaktizacija*. Iz navedenih naslova vidljivo je da Ajduković preuzima model Rudolfa Filipovića, ali ga proširuje i »razrađuje«. Prema autorovim riječima glavnu razliku između njegove i Filipovićeve teorije »predstavlja vezivanje adaptacije osnovnoga morfološkog oblika pojedinih vrsta riječi za transmorfemizaciju, razdvajanje transmorfemizacije od transderivacije, kao i vezivanje adaptacije gramatičkih kategorija za transmorfologizaciju« (str. 170).

Tako Ajduković od Filipovića preuzima razlikovanje triju tipova transfonemizacije, no unutar prve djelomične i druge djelomične transfonemizacije razlikuje po četiri podtipa. Govoreći o transsemantizaciji, autor bilježi čak 28 semantičkih promjena pri adaptaciji rusizama.

Potpunu novost u odnosu na model Rudolfa Filipovića predstavlja uvođenje pojmova *transderivacija* i *transmorfologizacija*.

Transderivaciju autor definira kao opće načelo po kojem se model tvorbeno adaptira u repliku. Jedno od osnovnih načela jezičnoga posuđivanja jest da govornici jezika primatelja u načelu ne provode tvorbenu analizu posuđenica. Tako se čak događa da se čitave rečenice adaptiraju kao jedna riječ (*kisdihand* < njem. *küss die Hand*). Ajdukovićev model transderivacije polazi, međutim, od suprotne pretpostavke: da prilikom jezičnog posuđivanja dolazi do tvorbene analize replike. Kao primjer za nultu transderivaciju on navodi srpski rusizam *samovar* (< rus. *самовар*), kao primjer za djelomičnu derivaciju donosi se srpsko *trudodan* (< rus. *трудодень*), a za slobodnu transderivaciju *limuni* (< rus. *лимонный*). Ne radi li se u slučaju *samovara* o Filipovićevoj nultoj transfonemizaciji i transmorfemizaciji, a u druga dva slučaja tek o transfonemizaciji? Može li se sa sigurnošću tvrditi da je srpsko *limuni* uopće replika ruskoga pridjeva, a ne unutarjezična tvorba od imenice *limun*?

Mislimo da je vrijednost određenog modela veća što je veća i njegova primjenljivost. Ajdukovićev model prilično dobro funkcionira kada se analiziraju rusizmi u slavenskim jezicima. No je li taj model primjenljiv i za analizu posuđenica u slučajevima kada jezik davatelj i jezik primatelj nisu genetsko-tipološki srodni?

Terminom *transmorfologizacija* autor označava »proces adaptacije morfoloških kategorija i vrsta riječi rusizama« (str. 178.). Proces transmorfologizacije zajedno s procesom transmorfemizacije čini jedinstveni sustav adaptacije na morfološkoj razini kojom su obuhvaćeni nastanak osnovnog oblika riječi, usklađivanje morfoloških kategorija jezika davatelja i jezika primatelja te integracija rusizama u sustav promjenljivih ili nepromjenljivih riječi. Budući da se u modelu Rudolfa Filipovića svi spomenuti adaptacijski procesi smatraju adaptacijskim procesima na morfološkoj razini te su obuhvaćeni terminom *transmorfemizacija*, postavlja se pitanje koliko je uvođenje potpuno nove adaptacijske razine potrebno i gospodarstveno.

U posljednjem poglavlju autor se bavi kontaktološkim rječnicima te daje

vlastitu koncepciju kontaktološkog rječnika i šest načela kontaktološke identifikacije rusizama.

Knjiga Jovana Ajdukovića vrlo je iscrpna studija adaptacije rusizama u zapadnoslavenskim i južnoslavenskim jezicima. Djelo i u teorijskom pogledu predstavlja značajan doprinos proučavanju jezičnog posuđivanja. Valja samo ispitati primjenljivost Ajdukovićeve modela i na druge jezike u kontaktu.

Barbara Štebih (Zagreb)

**Јован Ајдуковић, Увод у лексичку
контактологију. Теорија адаптације
русизама, Београд 2004. 364 S. // ders.,
Контактолошки речник адаптације русизама
8 словенских језика — Контактологический
словарь адаптации русизмов 8 славянских
языках, Београд 2004. 771 S.⁹**

Vor uns liegen zwei Werke des überaus produktiven jungen serbischen Slawisten Jovan Ajduković, die seine schon im Jahr 1997 in Belgrad gedruckte, umfangreiche Magisterarbeit „Русизми у српскохрватским речницима. Принципи адаптације. Речник“ wesentlich ergänzen. Es handelt sich zum einen um ein umfangreiches Wörterbuch, das die Russismen im Serbischen, im Kroatischen, im Makedonischen, im Bulgarischen, im Slowenischen, im Slowakischen, im Tschechischen und im Polnischen sammelt und klassifiziert, sowie zum anderen um eine begleitende theoretische Studie. Jovan Ajduković beweist in den beiden Publikationen nicht zum ersten Mal sein ausgeprägtes Theorie- und Methodenbewusstsein. In dieser kurzen Rezension soll zunächst die Monographie, danach das Wörterbuch besprochen werden.

Die Monographie besteht aus dem Haupttext (bis S. 283), einer ausgesprochen umfangreichen und wertvollen Auswahlbibliographie (S. 284–329) sowie aus einem längeren russischsprachigen (S. 330–339) und einem einseitigen englischsprachigen Resümee (S. 340). Im Anhang werden einige Probeseiten des Wörterbuchs abgedruckt, danach folgen ein Personenregister, eine Bibliographie des Autors sowie sein kurzer Lebenslauf. Im Haupttext führt der Verfasser zunächst in die Theorien des Bilinguismus und der Entlehnungen ein, danach bietet er einen kurzgefassten historischen Überblick über die Kontakte der acht genannten Sprachen zum Russischen, definiert einige Begriffe der Kontaktologie und erläutert Adaptionsmechanismen wie die Transphonemisierung, die Transderivation, die Transmorphemisierung, die Transmorphologisierung, die Transsemantisierung, die lexikalisch-stilistische Adaptierung, die Transsyntaxisierung, informiert danach über kontaktologische Wörterbücher und stellt dann seine Schlussfolgerungen dar. Seine Einleitung bietet zunächst vor allem einen forschungsgeschichtlichen Überblick. Vor allem

⁹ Приказ је послат за објављивање у часопису *Zeitschrift für Slavische Philologie*.

wird hier in einer auffällig stark schematisierten Darstellung signalisiert, dass der Autor mit den aktuellen kontaktologischen Theorien bestens vertraut ist. Dabei wird zunächst nicht etwa versucht, der weniger spezialisierten Leserschaft die entsprechenden Theorien und den Gehalt der Forschungsdiskussion näherzubringen, sondern von einer das Gebiet bereits überblickenden Leserschaft ausgegangen. Einzeln besprochen werden die Sprachkontakttheorien Uriel Weinreichs, Einar Haugens und Rudolf Filipovićs, wobei den etablierten Theorien in einer um große Kürze bemühten Weise jeweils die Standpunkte ihrer wichtigsten Kritiker gegenübergestellt werden. Die Gelegenheit für tiefer schürfende Diskussionen wird hier nicht gesucht. Ein eigener, nicht minder knapp gehaltener Abschnitt ist den wichtigsten theoretischen Beiträgen zur Kontaktologie aus der letzten Dekade des 20. Jahrhunderts gewidmet, wobei der Schwerpunkt verständlicherweise auf slavistischen Arbeiten liegt. Manchmal bemerkt man noch deutlich die äußeren Vorgaben der Qualifikationsarbeit, etwa wenn man auf einem Drittel der S. 47 einen eigenen Abschnitt zum Thema „Предмет истраживања“ antrifft. Auch das Kapitel „Циљеви истраживања“ liest sich wie ein Abschnitt aus einem „Autoreferat“, was freilich nicht unbedingt von Nachteil sein muss, sondern durchaus zur Übersichtlichkeit der Arbeit beiträgt. Auf den Seiten 49–53 werden die lexikographischen Quellen des Buches aus allen in Frage stehenden Sprachen genannt, wobei ein paar kleine Druckfehler in deutsch- und in polnischsprachigen Quellen auffallen (die sich in den wichtigeren objektsprachlichen Einheiten nicht finden). Gewünscht hätte man sich unter Umständen eine Bemerkung über die Auswahl der Wörterbücher und Studien, wobei freilich kaum Lücken festgestellt werden können, sondern dem Autor insgesamt für seinen immensen Arbeitsaufwand Respekt zu zollen ist. An diesen Abschnitt schließt sich eine gelungene Synthese über die Geschichte der Sprachkontakte des Russischen mit den übrigen behandelten slavischen Sprachen, auch hier beweist der Autor seine beachtenswerte Belesenheit. Es folgt ein Kapitel, in dem die wichtigsten kontaktologischen Begriffe erläutert werden, und zwar nun auf eine besonders behutsame und systematische Art, welche vor allem diese Abschnitte auch als Grundlage für den akademischen Unterricht tauglich macht. Nicht übersehen werden sollte eine Umfrage, die der Autor unter 76 Studierenden an Belgrader Hochschulen durchgeführt hat, um zu erforschen, welche Russismen im Serbischen als einheimisches und welche als ursprünglich fremdes Wortgut betrachtet wird (S. 97–98), wobei die meisten Russismen – erwartungsgemäß – nur von wenigen serbischen Gewährsleuten als genuin fremd erkannt werden. Die Begriffe Transphonemisierung u. a. bedeuten hier im Wesentlichen das, was man üblicherweise als phonologische u. a. Adaptierung oder Substitution bezeichnet,

die Terminologie und ihr Gehalt werden vom Autor gut begründet und illustriert. Im Abschnitt „Контактолошки речници“ schreibt der Verfasser über vorhandene kontaktologische Wörterbücher und über die Grundsätze seines eigenen, das nun im Folgenden in aller Kürze besprochen werden soll.

Dieses Wörterbuch ist eine lexikographische Quelle, auf die viele Slawistinnen und Slawisten in ihrer Forschung noch häufig zurückkommen werden. Es wird von einem kurzen Vorwort eröffnet, an das sich eine im wünschenswerten Sinn knappe Anleitung für die Benützung schließt. Beide Abschnitte werden auf Serbisch und auf Russisch abgedruckt. In der Anleitung werden vor allem die zahlreichen Kürzel und Abkürzungen erläutert, deren Einführung im Rahmen des Wörterbuchs sicherlich unabdingbar war, von denen aber manche vielleicht etwas transparenter hätten gestaltet werden können. So verrät etwa das Kürzel „a“ nichts darüber, dass die Orthographie des Russismus auf der Grundlage der russischen Aussprache beruht. Nacheinander werden die in den lexikographischen Quellen erfassten Russismen im Serbischen, im Kroatischen, im Slowenischen, im Makedonischen, im Bulgarischen, im Slowakischen, im Tschechischen und im Polnischen aufgelistet, Sprache für Sprache in alphabetischer Reihenfolge. Die Lemmata wiesen eine – wie einige Stichproben erweisen – einwandfreie und eingehende, mit den erwähnten Kürzeln umschriebene kontaktologische Klassifikation auf, die lexikographischen Quellen werden genannt, die Bedeutungen angeführt und fallweise auch mit der nicht immer ganz übereinstimmenden russischen Ausgangsbedeutung konfrontiert.

Mit seiner Monographie und vor allem mit seinem großartigen Wörterbuch hat Jovan Ajduković Grundlagenarbeit geleistet, deren bleibender, hoch einzuschätzender Wert für die Slawistik schwerlich in Frage gestellt werden kann.

Michael Moser (Wien)

БАЛКАНСКА РУСИСТИКА¹⁰

Прошло је непуних десет година од настанка светске мреже, world wide web-a. Од самог почетка наметнуло се и коришћење интернета у академске сврхе. Текстовна природа медија потпуно је у складу са таквом наменом.

Неке могућности интернета као што су складиштење информација, функција претраживања грађе и комуникација важне су и за научне активности. Врло брзо појавили су се специјализовани научни сајтови. Данас интернет све више има равноправан статус као извор информација и све чешће се цитира у озбиљним, па чак и конзервативним научним публикацијама. Употреба интернета постала је део академске свакодневнице.

Посебан значај интернет је добио у друштвеним дисциплинама, у складу са природом тих дисциплина. Брзина медија и његова демократичност, као и могућност повезивања удаљених садржаја и контакта на даљину отворили су нове могућности у научној пракси. Није претерано рећи да је дошло до померања граница и промене уобичајеног приступа у научном раду. Истовремено интернет наставља да се развија и шири.

И код нас постоји свест о важности и моћи овог медија, и он се настоји користити у складу са могућностима. Најновији одличан пример интернета у хуманистички је бугарско-српски портал „Балканска русистика“ (<http://www.russian.slavica.org/>), први академски русистички портал на Балкану. Сајт „Балканска русистика“, који укључује истоимени on-line часопис, појавио се 24. 6. 2003. године на иницијативу младих ентузијаста мр Але Градинарове, мр Красимире Петрове (Софијски универзитет) и др Јована Ајдуковића (Београд), уз подршку издавачке куће Eurasia Academic Publishers (Софија); међународну редакцију данас чине и др Пламен Градинаров (Софија), Ана Николова (Шумен) и Никола Вазов (Софија). Овај изузетно амбициозни подухват поставио је читав низ циљева, од којих су основни објављивање електронског часописа „Балканска русистика“, стварање глобалног каталога катедри руског језика и књижевности и факултета на којима се предају руски језик и књижевност, као и дато-

¹⁰ Приказ је објављен у културном додатку дневног листа „Политика“ од 13.11.2004. године.

теке русиста — доктора руског језика и књижевности. Портал је атрактивно и богато опремљен и упркос великом броју рубрика (анализе, дискусије, реферати, дисертације, истраживања, конференције, прегледи, пројекти, часописи, нове књиге, прикази итд.) веома прегледан. Поседује претраживач и пружа различите интерактивне могућности (оцењивање материјала у часопису, учествовање у форумима, регистровање чланова, води се статистика посета и др.). У духу интеграционих процеса замишљено је да сајт буде место сусрета и окупљања русиста из балканских земаља — Србије и Црне Горе, Бугарске, Македоније, Румуније, Грчке, Хрватске, Босне и Херцеговине, Албаније и Турске (посебно радује велика заступљеност русиста и русистичких прилога из свих бивших југословенских република, укључујући и Словенију). За нешто више од годину дана постојања сајт је остварио брз развој и од релативно скромних почетака, захваљујући разноврсности и комплексности својих садржаја, постао референтна одредница у ширим размерама. Статистика региструје посетиоце из преко 130 земаља, као и пораст посета са 36448 у 2003. години на 144299 у 2004. (закључно са октобром). На одговарајућу пажњу сајт наилази и у Русији, чијој је стручној јавности добро познат (највећи број посетилаца је из Русије). Тако „Балканска русистика“ прераста у несумљив феномен, а због своје успешно реализоване концепције представља и нов квалитет у русистици, између осталог, и нашој.

Најзанимљивији и најживљи део сајта чини часопис „Балканска русистика“. До сада је у часопису објављено више од 800 прилога (који су сви присутни на сајту), махом стручних чланака из различитих специјализованих филолошких дисциплина (поједине области лингвистике, методике, историје књижевности и науке о књижевности), као и културологије и фолклористике. Глобални оквир “Балканске русистике“ укључује, међутим, и прилоге који немају научни карактер, односе се, на пример, на дечију књижевност, на позоришне представе или на неке аспекте русистичког живота — доделе награда, свечаности, па чак и шале. Часопис је отворен за ауторе из свих крајева света и прилоге на свим језицима (на сајту су, поред руског, присутни српски, бугарски, хрватски, енглески, француски, немачки, словеначки и македонски). За уређивање часописа карактеристични су широки видици, динамичност и демократичност, због којих и успева окупљање тако широког круга сарадника и који, на неки начин, представљају гаранцију његовог квалитета. Најактивнији уредник „Балканске русистике“ је лингвиста Јован Ајдуковић, који, уз велики број прилога наших русиста различитих профила, чини срп-

ски удео у овом подухвату. „Балканска русистика“ је тек на самом почетку, али већ је показала своје незанемарљиве потенцијале. Потребно је више времена да се они развију у правој мери. С обзиром на то да се региструје стални пораст интересовања за сајт, као и повећана активност аутора, за очекивати је да ће до тога и доћи. Истовремено, чини нам се да је ово и једини начин на који је овај пројекат могао да се реализује – у складу са могућностима које пружа интернет. Чак и ако „Балканска русистика“ не успе да оствари све постављене циљеве (пored наведених, има их толико много да нам се чини да није могуће остварити све), постигла је већ веома много.

Пожелимо „Балканској русистици“ дуго академско трајање.

Зорислав Паунковић (Београд)

ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ

ФРАЗЕОЛОГИЈА У КОНТАКТУ: ТЕОРИЈА И ПРИМЕНА

Power Point презентација уз реферате на међународним научним конференцијама „Словенска фразеологија и прагматика“ (острво Раб, Хрватска, 17-19.9.2006) и „Фразеологија у контакту: теорија и примена“ (Херцег Нови, Црна Гора, 16-18.9.2007)

<u>Слајд 1</u> Др Јован Ајдуковић (Београд) О ПОЈМУ „КОНТАКТОФРАЗЕМА“ <i>Међународна научна конференција „Словенска фразеологија и прагматика“, 17–19.9.2006. год. Острво Раб, Хрватска</i> ФРАЗЕОЛОГИЈА У КОНТАКТУ: ТЕОРИЈА И ПРИМЕНА <i>Међународна научна конференција „Језици и културе у контакту“, 16–18.9.2007. год. Херцег Нови, Црна Гора</i>	<u>Слајд 2</u> Садржај презентације 1. О фразеолошким позајмљеницама 2. Теоријски оквир у коме је настао појам ‘контактофразема’ 3. Дефиниција појма ‘контактофразема’ 4. Структура контактолошког речника контактофразема
<u>Слајд 3</u> 1. О фразеолошким позајмљеницама	<u>Слајд 4</u> <i>Н.И. Толстой О РЕКОНСТРУКЦИИ ПРАСЛАВЯНСКОЙ</i>

<i>Милада Јанковичова</i> СВОЕ И ЧУЖОЕ ВО ФРАЗЕОЛОГИИ ЯЗЫКА: ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ, <i>Rossica Olomucensia XXXVIII</i> (1999) • У фразеолошком фонду неког језика фразеологе посебно интересује однос између домаћег и страног. • Упоредном анализом могу се констатовати само фразеолошке сличности и разлике, али се не може објаснити порекло фразеологизма. • Домаће фразеологизме представљају фразеологизми настали у неком језику током целокупне његове историје (<i>водить за нос</i>). • Страни фразеологизми су фразеолошке позајмљенице и калкови који воде порекло из класичних и европских језика (<i>убить время, сидеть как на иголках</i>). • Дихотомију домаће/страно треба истраживати само у оквиру једног језика. • Поуздан критеријум на основу којег се може установити да ли је неки фразеологизам домаћег порекла представља његово одсуство у другим језицима.	ФРАЗЕОЛОГИИ, <i>Язык и народная культура.</i> <i>Очерки по славянской</i> <i>мифологии и этнолингвистике.</i> <i>М, 1995</i> • Ако фразеологизам није заступљен у словенским језицима, у индоевропским језицима или само у неким (углавном не у западноевропским), онда се ради о калку или новијој позајмљеници. • Идентични или приближни облик фразеологизма у словенским језицима сведочи да се ради о новијој фразеолошкој позајмљеници или калку. • Апсолутна стабилност семантике и одсуство семантичких иновација говоре да је фразеологизам највероватније новијег порекла добијен калкирањем или позајмљивањем.
<u>Слајд 5</u> <i>Людмила Степанова</i> ПРОБЛЕМА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ	<u>Слајд 6</u> <i>Јадвига Тарса</i> БЛИЗКИЕ КОНТАКТЫ ТРЕТЬЕГО ВИДА.

<i>ЗАИМСТВОВАНИЙ, Rossica Olomucensia XXXVIII (1999)</i> • Проблем издавања фразеолошких интернационализама је један од најсложенијих и недовољно изучених проблема савремене фразеологије. • Фразеолошке позајмљенице су калкови, полукалкови и фразеологизми-цитати. • Интернационални фразеологизам: фразеологизам који постоји у словенским и западно-европским језицима и који се одликује блискошћу лексичког састава и семантике. • Интернационални фразеологизми нису у потпуности лишени националне специфике. • Калк ступа у семантичке везе са речима језика примаоца и може добити неке његове специфичне црте.	<i>ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫЕ КРЫЛАТЫЕ СЛОВА В ПОЛЬСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ, Rossica Olomucensia XL (2001)</i> • Интернационални фразеологизми се не појављују само у инваријантном, већ и у модификованом облику (рус. <i>фараны всех стран, соединяйтесь; пролетарии уже объединились</i>). • Интернационални фразеологизми у руском и пољском језику функционишу као национални фразеологизми.
<u>Слајд 7</u> <i>Войцех Хлебда БЫТУЮТ ЛИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ ПОЛЬСКИЕ КРЫЛАТЫЕ СЛОВА? Rossica Olomucensia XXXVIII (1999)</i> • Руски језик је доминантни језик. • Руска култура је експанзивна култура. • У руским публицистичким текстовима мало је пољских фразеологизама (у ауторској картотеци је свега четири: <i>ог-</i>	<u>Слајд 8</u> <i>В. М. Мокиенко, Е. К. Николаева ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫЙ ФОНД РУССКОЙ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КАРТИНЫ МИРА, Rossica Olomucensia XL (2001)</i> • Велики подстрек трагању за националном специфичношћу дала су два правца: лингвокултурологија и језичка слика света. • У литератури се субјективно и

<i>нем и мечем, шоковая терапия, все на продажу, и пейзаж после битвы.</i> • Језик прималац узима из другог језика онолико колико му је потребно.	упрошћено интерпретира језички материјал, прецењује се специфичност руског менталитета; присутне су примамљиве културолошке реконструкције. • В. Ајсман: потребне су компарације са другим европским језицима; разграничити шта је руска фразеолошка слика света и одговарајућа слика света других језика. • Потребно је фронтално међујезичко поређење. Овакав приступ доноси мање субјективности и националистичке интерпретације фразеолошког материјала, омогућава објективнију оцену узајамног утицаја руског и других европских језика; Русија и руски језик су неодвојиви и централни део културнојезичког пространства Европе (руско-европски фразеологизми; европски карактер руске фразеологије).
<u>Слајд 9</u> <i>Фодор Чилла К ПРОБЛЕМЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ИСТОЧНИКА НЕКОТОРЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ РУССКОГО ЯЗЫКА, Rossica Olomucensia XL (2001)</i> • Потребно је испитати услове у појединим земљама који су довели до настанка неког фразеологизма.	<u>Слајд 10</u> <i>Андраш Золтан К ВОПРОСУ О МЕЖСЛАВЯНСКОЙ МИГРАЦИИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ: ПОКАЗАНИЯ ПЕРЕВОДНЫХ ПАМЯТНИКОВ, Frazeografia ślōwiańska, Opole 2001: 111-116</i> • Преводни споменици који су настали на граници „Slavia Latina“ i „Slavia Orthodoxa“ доносе богати материјал за историјско-

	етимолошка истраживања. Посебно су занимљиви споменици који имају неколико верзија и помоћу којих се може пратити трансфер фразема из једног језика у други. • Примера ради, старобелоруски споменик може бити искоришћен не само за изучавање белоруске фразеологије, већ и руске.
<u>Слајд 11</u> Контактолошка истраживања фразеологије примарно су усмерена на: • анализу екстралингвистичких услова настанка фразеологизама; • идентификацију доминантног језика у контакту; • идентификацију језика посредника; • анализу примарне и секундарне (терцијарне) адаптације фразеологизама.	<u>Слајд 12</u> 2. Теоријски оквир у коме настаје појам контактофразема • Ј. Ајдуковић, <i>Русизми у српскохрватским речницима. Принципи адаптације. Речник</i>. Београд, Фото Футура, 1997. <u>Слајд 13</u> • Ј. Ајдуковић, <i>Увод у лексичку контактологију. Теорија адаптације русизама</i>. Београд, Фото Футура, 2004. <u>Слајд 14</u> • Ј. Ајдуковић, <i>Контактолошки речник адаптације русизама у осам словенских језика</i>. Београд, Фото Футура, 2004.
<u>Слајд 15</u> 2.1. Теорија трансфера	<u>Слајд 16</u> 2.2. Теорија копирања

• Позајмљеница је елеменат страног језика (реч, морфема, синтаксичка конструкција и сл.) трансферисан из једног језика у други током језичког контакта. • Позајмљивање је процес трансфера елемената једног језика у други (Лингвистический енциклопедический словарь из 1990 г.).	• Према теорији копирања лексичко позајмљивање представља копирање страних модела, односно моделирање према страном обрасцу, аналогiji (Жлуктенко 1974 Иљина 1984).
<u>Слајд 17</u> 2.3. Компромисна теорија • Према компромисној теорији при копирању плана израза допушта се трансфер или пренос страних значења (Ефремов 1974).	<u>Слајд 18</u> 2.4. Теорија активације и пресликавања • Адаптација је процес активирања латентних места и попуњавање празних места у језику примаоцу под утицајем доминантног језика даваоца према одређеним правилима (Ајдуковић 2004).
<u>Слајд 19</u> Појам <i>контактолексема</i> према теорији активације и пресликавања • Под појмом <i>контактолексема</i> подразумевамо реч која има најмање једну самосталну контактему која је настала под утицајем доминантног језика даваоца (Ајдуковић 2004). У ранијим радовима говорили смо о <i>лексичком изму</i>.	<u>Слајд 20</u> Контактема • Контактема је активирани и/или пресликани елеменат доминантног језика даваоца у језику примаоцу на одређеном језичком нивоу (Ајдуковић 2004).

<u>Слајд 21</u> Типови контактема • Контактофонема (срп. <i>агитка</i> = [а], [г], [и], [т], [к], [а]) • Контактопрозодема [*] или прозодијска контактема (срп. <i>апаратчик</i>) • Дистрибутивна контактема (срп. <i>Кремљ</i>) • Контактографема (срп. <i>Агитка</i>) • Контактодериватема [*] или творбена контактема (срп. <i>агитка</i>) • Контактоморфема (срп. <i>агитка</i>) • Контактограмема (срп. <i>агитка, ж.р.</i>) • Контактостилема (срп. <i>агитка, разг.</i>) • Контактосинтаксема (срп. одушевити <i>кога</i>) • Контактосема (срп. <i>агитка: песма, чланак или ск. Којима је циљ агитација</i>) [*] нови термин	<u>Слајд 22</u> 3. О појму контактофразема 1. Контактофразема је основна контактолошка јединица на фразеолошком нивоу. • рус. <i>гордиев узел, глас вопиющего в пустыне, модус вивенди, блудный сын;</i> • рус. <i>Ариаднина нить;</i> срп. и хрв. <i>Arijadnina nit;</i> • рус. <i>перейти Рубикон,</i> срп. и хрв. <i>pr(ij)eći Rubikon;</i> • рус. <i>братъ на карандаш</i> (полукалк, <i>карандаш</i> из турског).
<u>Слајд 23</u> 2. Контактофразема је контактолошки обележена фразема настала процесима активације и пресликавања. • рус. <i>хлеб насущный</i> (преко старословенског из грчког <i>epi-</i>	<u>Слајд 24</u> 3. Контактофразема је фразеолошка комбинација контактолошки маркираних лексичких јединица језика примаоца у примарној и секундарној (терцијарној) адаптацији.

ousios), <i>идея фикс</i> (фр. <i>idée fixe</i>) <i>альма-матер</i> (лат. <i>alma mater</i>).	• рус. <i>осмотрительность</i> — <i>мать безопасности</i> // <i>мать учения</i> // или <i>праздность</i> — <i>мать всех пороков</i> — према енгл. <i>caution is the parent of safety</i> (фразеолошки превод, калкирање); • рус. <i>альма матер*</i> // <i>альма-матер</i> (лат. <i>alma mater</i>) – заступљен је процес адаптације ортографије.
<u>Слајд 25</u> 4. Контактофразема је и фразема калк, односно полукалк. • хрв./срп. <i>d/j/evojka za sve</i> добијена према немачком обрасцу; • рус. <i>время - деньги</i> према енглеском <i>time is money</i>; • рус. <i>убить время</i> према француском <i>tuer le temps</i>; • рус. и срп. <i>медовый месяц/medeni mesec</i> према фр. <i>la lune de miel</i>; • рус. <i>разбить на голову</i> према немачком <i>aufs Haupt schlagen</i>; • рус. <i>смешать карты</i> према фр. <i>brouiller les cartes</i>.	<u>Слајд 26</u> Дефиниција контактофраземе Контактофразема је свака фразема језика примаоца образована под утицајем доминантног језика у контакту. • рус. <i>иметь зуб против кого-нибудь</i> (романизам), <i>разбить наголову</i> (германизам), <i>синий чулок</i> (англицизам); <i>Напомена.</i> Утврђивањем грчког и латинског порекла, односно историјском реконструкцијом речи бави се етимологија. Латинским и грчким као доминантним језицима у контакту бави се контактологија. • рус. <i>хранить молчание</i> (из латинског), <i>язык Пандоры</i> (из грчког), <i>Авгиевы конюшни</i> (из грчког), <i>альма-матер</i> (лат.)

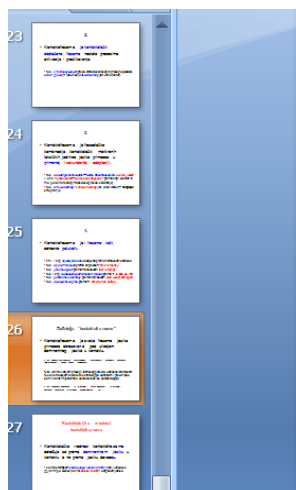
<u>Слајд 27</u> Контактолошка вредност контактофразема Контактолошка вредност контактофраземе одређује се према доминантном језику у контакту а не према језику даваоцу. • контактофраземе <i>баба Јага</i> и <i>човек у футроли</i> (рус. <i>человек в футляре</i>, Чехов) су фразеолошки русизми у српском језику.	<u>Слајд 28</u> Структура контактолошког речника контактофразема <i>Први део:</i> Контактофразема (фразеолошки русизам) ЧОВЕК У ФУТРОЛИ г-д /човек у футроли/, Ф3/4, I, ТМ0, ТМР1, СИ0, С0, ЛСА0, П1, А2 (М. Епштејн, "Поља" 439/2006)
<u>Слајд 29</u> <i>Други део</i> Руски модел <i>человек в футляре</i> (ФМ1990)	<u>Слајд 30</u> <i>Трећи део</i> Варијативност и модификације срп. <i>Соба у футроли</i> срп. <i>Баба Јага; баба-јага; баба Јага; Баба Јага;</i> рус. <i>баба-Яга; баба-яга; Баба-Яга; Баба Яга</i>
<u>Слајд 31</u> срб. <i>Све срећне породице личе једна на другу, свака несрећна породица несрећна је на свој начин. // Све срећне породице међусобно су сличне, свака несрећна породица несрећна је на свој начин. // Све срећне породице личе једна на другу, две несрећне - несрећне су на свој начин // син. Све транзиционе економије у кризи личе једна на другу.</i>	<u>Слајд 32</u> <i>Четврти део</i> Подаци о језику посреднику, етимолошки коментар, подаци о структурним и концептуалним својствима контактофраземе и модела оп: рус. (Чехов 1898; прев.); + нем. [настао према истоименој причи А. П. Чехова из 1898. године; први пут се овај фразеологизам употребљава у писму

рус. <i>Все счастливые семьи похожи друг на друга, каждая несчастливая семья несчастлива по-своему // Все счастливые семьи счастливы одинаково, но идут-то они к этому разными путями // Все счастливые семьи счастливы одинаково. Все несчастные — несчастны по-своему // Все счастливые семьи — счастливы одинаково // Все счастливые семьи счастливы одинаково, а все несчастные несчастны по-своему // Все счастливые семьи — одинаковы, каждая несчастливая семья — несчастлива по-своему // Все счастливые семьи похожи, каждая несчастная несчастлива по-своему // Все счастливые семьи похожи друг на друга, каждая несчастная семья несчастна по-своему // син. Все животные равны, но некоторые животные более равны чем другие.</i>	које је Чехов 19.11.1899. упутио М. П. Чеховој]; [именица + предлог + именица]; [Човек > Особине > Укалупљеност, Ускогрудост]
<u>Слајд 33</u> <i>Пети део</i> • Значење контактофраземе • Илустрације значења • Опис семантичких промена и парадигматичности □ онај ко се затвори у оквиру уских, малограђанских интереса, огради од реалног живота, боји промена, новина и кога због тога осуђују. □ Х/С: <i>zакорча̑n (zatvoren, uskogrudan, ukalupljen) čovjek, formalist</i> =	<u>Слајд 34</u> Пример речничког чланка (радна верзија) ЧОВЕК У ФУТРОЛИ г-д /човек у футроли/, Ф3/4, I, М1, ТМР1, СИ0, С0, К0, ЛСА0, П1, А2 (М. Епштејн, "Поља" 439/2006) <i>человек в футляре</i> (ФМ1990) вар. <i>соба у футроли</i> (М. Капор) вар. <i>живот у футроли</i> (С.

čovjek u futroli (Menac 1980: 718) » <i>Новембарски ветрови бесно дувају, звижде, кидају кровове. Спавам у капици и папучама, под два јоргана, са затвореним прозорским капцима - прави сам čovjek u futroli" (Писмо М.П. Чеховој, 19.11.1899.). » <i>Ruskim arhetipom postao jer Čehovljev pojam "čovjeka u futroli" kao opasnog malograđanina, koji guši svoju i tuđu slobodu (M. Epštejn, Mistika pakovanja, ili uvod u tegimenologiju, Polja, br. 439, 2006).</i></i>	Фетахагић, Izraz. 1959, св. 6, бр. 7.) оп: рус. (Чехов 1898; прев.); + нем. [настао према истоименој причи А. П. Чехова из 1898. године; први пут се овај фразеологизам употребљава у писму које је Чехов 19.11.1899. упутио М. П. Чеховој]; [именица+предлог+именица]; [Човек > Особине > Укалупљеност, Ускогрудост] □ онај ко се затвори у оквиру уских, малограђанских интереса, ограда од реалног живота, боји промена, новина и кога због тога осуђују. □ X/C: <i>zakorčan</i> (zatvoren, uskogrudan, ukalupljen) <i>čovjek</i>, <i>formalist</i> = čovjek u futroli (Menac 1980: 718) » <i>Новембарски ветрови бесно дувају, звижде, кидају кровове. Спавам у капици и папучама, под два јоргана, са затвореним прозорским капцима - прави сам čovjek u futroli" (Писмо М.П. Чеховој, 19.11.1899.); » <i>Ruskim arhetipom postao jer Čehovljev pojam "čovjeka u futroli" kao opasnog malograđanina, koji guši svoju i tuđu slobodu (M. Epštejn, Mistika pakovanja, ili uvod u tegimenologiju, Polja, br. 439, 2006).</i></i> Техничке скраћенице: г- тип адаптације ортографије д - језик посредник Ф3/4 - тип трансфонемизације I - тип трансдеривације M1 - тип трансморфемизације
---	--

	TMP1 - тип трансморфологизације СИ0 - тип транссинтаксизације С0 - тип транссемантизације ЛСА0 - тип лексичко-стилистичке адаптације П1 - тип парадигматичности К0 - тип трансконцептуализације А2 - тип укупне адаптације оп: - остали подаци Х/С: хрватски (хрватски или српски)
--	--

ИЗГЛЕД POWER POINT ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ

Definicija “kontaktofrazeme”

- Kontaktofrazema je svaka frazema jezika primaoca obrazovana pod uticajem dominantnog jezika u kontaktu.

- rus. *иметь зуб против кого-нибудь* (romanizam), *разбить наголову* (germanizam), *синий чулок* (anglicizam);

N.B. Utvrđivanjem grčkog i latinskog porekla, odnosno istorijskom rekonstrukcijom reči bavi se etimologija. Latinskim i grčkim kao dominantnim jezicima u kontaktu bavi se kontaktologija.

- rus. *хранить молчание* (iz latinskog), *ящик Пандоры* (iz grčkog), *Авгиевы конюшни* (iz grčkog), *альма-матер* (lat.)

Сл. 1. Дефиниција „kontaktofrazeme“

КОНТАКТОЛОШКЕ ТЕОРИЈЕ И КОНТАКТОЛОШКИ РЕЧНИЦИ

Слајдови са предавања које сам одржао 2005. год. на Бечком и Грацком универзитету, као и 2006. год. на Варшавском универзитету

<u>Слајд 1</u> Др Јован Ајдуковић (Београд) КОНТАКТОЛОШКЕ ТЕОРИЈЕ: БЕОГРАДСКА И ЗАГРЕБАЧКА ШКОЛА <i>Предавање у Институту западне и јужне славистике Варшавског универзитета, 24. октобра 2006. год.</i> САДРЖАЈ И СТРУКТУРА КОНТАКТОЛОШКОГ РЕЧНИКА АДАПТАЦИЈЕ РУСИЗАМА У ОСАМ СЛОВЕНСКИХ ЈЕЗИКА <i>Предавање у Институту за славистику Бечког универзитета, 18. априла 2005. год.</i>	<u>Слајд 2</u> Циљеви нашег излагања • Подршка реформи универзитета према Болоњској декларацији. • Исказивање потребе за инвестицијама у нове научне дисциплине. • Лингвистичка контактологија треба да добије статус обавезног или изборног предмета.
<u>Слајд 3</u> Садржај презентације 1. Хронолошка и појмовна периодизација лингвистичке контак-	<u>Слајд 4</u> 1. Хронолошка периодизација. Први период

тологије (XX век). 2. Преглед контактолошких теорија. 3. Лингвистичка контактологија као наставни предмет у неким балканским земљама (Хрватска, БиХ, Бугарска, Србија). 4. О нашим истраживањима. Теорија активације и пресликавања. Контактолошке јединице. Контактолошки речници	(50-е год. XX в.) • Теорије У. Вајнрајха и Е. Хаугена. • Шта се дешава када се учи други језик и како се он употребљава? • Како појединац учи да контролише одговоре сваког од језика и како их држи одвојено? • Да ли говорници имају два различита кода или су они у некој мери обједињени? • Шта се дешава када говорник пребацује с једног кода на други? • Какав ефекат пребацивање кода има на појединца с обзиром на јасноћу мисли, интеграцију индивидуе и циљеве живота?
<u>Слајд 5</u> Други период (60-е год. XX в.) • Период социолингвистичких истраживања. • Језички контакти су друштвена појава, а језик је показатељ друштвених процеса (Labov, 1968). [**] • Универзална теорија позајмљивања (Diebold 1968; Filipović 1968). • Интеграција и раздвајање интеграције у коду од интерференције у говору и даље представља проблем (Mackey 1970; Kurtboke 1998).	<u>Слајд 6</u> Трећи период (70-е године XX в.) • Постоји потреба да се повежу лингвистички и екстралингвистички нивои анализе. • Централно место у проучавању билингвизма не представља појединац, већ група и њен политички идентитет. • Јединица анализе пребацивања кодова треба да се налази ван реченице, а истраживања на нивоу дискурса морају осветлити улогу дискурсног маркера. • Теорија говорног прилагођавања.

[**] Литературу в. у Ајдуковић 2004а	• Расправа о универзалним ограничењима у пребацавању кодова. • Нема одговора када интерференција постаје позајмљивање.
<u>Слајд 7</u> Четврти период (80-е год. XX в.) • Настаје термин контактна лингвистика. • Истраживаче интересује билингвизам у различитом периоду живота, билингвизам у здравим и патолошким условима, као и његов развој и нестанак. • Пажња се премешта са проблема трансфера на проблем учења језика. • Изучавање одумирања језика и језичких промена. • Психолингвистичка и неуролингвистичка истраживања. • Истраживања лексичких контаката.	<u>Слајд 8</u> Пети период (90-е год. XX в.) • Теорија копирања кода Џонсона (Johanson 1992). • Модел матричног језичког оквира Мајерс-Скотон (Myers-Scotton 1993). • Контактолошки речник адаптације (Filipović 1990; Ајдуковић 1997). • Језички контакти су пре резултат друштвене ситуације него лингвистичког процеса (Thomason 1995). • Интензивни језички контакти су снажни спољни покретач језичких промена (Silva-Corvalán 1994).
<u>Слајд 9</u> 2. Појмовна периодизација Први период • Мешање језика и мешани језици (до краја прве половине XX века; главни представници су Паул, Шухарт, Бодуен де Куртене).	<u>Слајд 10</u> Други период • Језичко или лингвистичко позајмљивање (Haugen 1950; Weinreich 1953).

<u>Слајд 11</u> Трећи период • Језици у контакту, језички контакти, контакт језика, контактна лингвистика, лингвистика језичких додира, лингвистичка контактологија. • Контактолошке јединице.	<u>Слајд 12</u> Неке од контактолошких тема у првим годинама XXI века • Дескрипција процеса позајмљивања. • Утврђивања узрока интензивног позајмљивања. • Улога доминантних језика у контакту. • Синтаксичка ограничења у пребацивању кодова. • Улога и судбина позајмљеница у књижевном делу. • Контактолошки аспекти глобализације. • Језички контакти. Језичке промене; Еволуција језика. Смрт језика. • Контактолошке јединице. • Лексикографски опис језичких контаката. • Комуникативно понашање човека у условима језичког контакта. • Когнитивни и прагмалингвистички аспекти језичких контаката. • Пиџини, креоли и дриги контактни језици. • Језички контакти и делимично реструктурирање језика.
<u>Слајд 13</u> 2. Статус контактологије као предмета	<u>Слајд 14</u> Б) Универзитет у Задру: Контактна лингвистика

А) Универзитет у Загребу: Контактна лингвистика • Теме: Контактна лингвистика као лингвистичка дисциплина. Контактна лингвистика и друга подручја за истраживање језичких додира. • Социолингвистички аспект језичког позајмљивања. Језички додори у урбаним и руралним срединама. • Језички додори у вишејезичним заједницама. Језички додори унутар Европске уније. Језички додори у односу на националне мањине. Језички конфликти као последица специфичних социолингвистичких ситуација.	• Теме: Четрдесет година контактне лингвистике. • Мултилингвизам. Контакт и конфликт. Анализа новог мултилингвизма (интернационализам, неолиберализам, глобализација, образовање, редукција моћи националних држава и др.). • Перспективе и будуће стратегије управљањем лингвистичким диверзитетом.
<u>Слајд 15</u> В) Универзитет у Тузли: Језици у контакту • Теме: Историјски преглед проучавања међујезичких додира. Основе теорије језика у контакту. • Босански у контакту: врсте и резултати контаката са немачким, енглеским, француским и оријенталним језицима. • Језички додори и језичко позајмљивање. Разлози, начини и путеви позајмљивања. Адаптација позајмљеница. Статус позајмљеница у босанском језику и у босанском стандардном језику. Врсте позајмљивања и по-	<u>Слајд 16</u> Г) Универзитет у Софији: Проблеми билингвизма и језичких контаката • Теме: Језичка ситуација. Монолингвизам. Диглосија. • Билингвизам. Полилингвизам. • Типови билингвизма. • Билингвизам и језички контакти. • Типови језичких контаката. • Резултати језичких контаката. • Интерференција на сваком језичком нивоу. Конвергенција. • Питање позајмљивања.

зајмљеница.	
<u>Слајд 19</u> Д) Универзитет у Новом Саду: Теорија језика у контакту (Српски у контакту) Теме: Историјат контактне лингвистике. Појмови. Творци модерне теорије језика у контакту. Контакти језика. Језичко посуђивање. Непосредно и посредно посуђивање. Процес адаптације. Интеграција. Интерференција. Билингвизам. Диглосија. Контрастивно проучавање језика.	<u>Слајд 20</u> Е) Универзитет у Београду: Социолингвистика Теме: Мултилингвизам. Језички контакти и језичке промене (прекључивање кодова, замена и смрт језика, језичка еволуција, пиџини и креоли).
<u>Слајд 21</u> 2.1. Теорија трансфера - Позајмљеница је елеменат страног језика (реч, морфема, синтаксичка конструкција и сл.) трансферисан из једног језика у други током језичког контакта. - Позајмљивање је процес трансфера елемената једног језика у други (Лингвистическиј енциклопедическиј словарь из 1990 г.).	<u>Слајд 22</u> 2.2. Теорија копирања Према теорији копирања лексичко позајмљивање представља копирање страних модела, односно моделирање према страном обрасцу, аналогiji (Жлуктенко 1974 Иљина 1984).
<u>Слајд 23</u> 2.3. Компромисна теорија Према компромисној теорији при копирању плана израза до-	<u>Слајд 24</u> 2.4. Теорија активације и пресликавања Адаптација је процес активи-

пушта се трансфер или пренос страних значења (Ефремов 1974).	рања латентних места и попуњавање празних места у језику примаоцу под утицајем доминантног језика даваоца према одређеним правилима (Ајдуковић 2004).
<u>Слајд 25</u> Оснивачи Загребачке контактолошке школе • Рудолф Филиповић (1916-2000) • Антица Менац (1922-)	<u>Слајд 26</u> Рудолф Филиповић • Теорија језика у контакту: увод у лингвистику језичних додира, Загреб, 1986. • Англицизми у хрватском или српском језику: поријекло-развој-значење, Загреб, 1990.
<u>Слајд 27</u> Рудолф Филиповић, Антица Менац Енглески елемент у хрватскоме и руском језику, Загреб, 2005.	<u>Слајд 28</u> Нека имена загребачке контактолошке школе • Весна Мухвић-Димановски (англицизми) • Жељка Финк-Арсовски (русизми) • Лелија Сочанац (талијанизми) • Оршоја Жагар-Сентеши (хунгаризми) • Драгица Драгичевић (германизми) • Љуба Дабо-Денегри (галицизми) • Ања Николић-Хојт (англицизми) • Барбара Штебих (германизми) • Велимир Пишкорец (германизми) • Марија Турк и др.

<u>Слајд 29</u> Лелија Сочанац, Оршоја Жагар-Сентеши, Драгица Драгичевић, Љуба Дабо-Денегри, Антица Менац, Ања Николић-Хојт Хрватски језик у додиру са европским језицима, Загреб, 2005.	<u>Слајд 30</u> Проучавање језичких контаката у Србији има дугу традицију • Асим Пецо (турцизми) • Снежана Петровић (турцизми) • Марија Ђинђић (турцизми) • Богдан Терзић (русизми) • Јован Ајдуковић (русизми) • Иван Клајн (романизми) • Михаило Павловић (романизми) • Светозар Стијовић (славенизми) • Олга Мишеска-Томић (интернационализми) • Павица Мразовић (германизми) • Весна Берић (германизми) • Едита Андрић (хунгаризми) • Твртко Прћић (англицизми) • Радмила Шевић (англицизми)
<u>Слајд 31</u> 3. Резултати наших контактолошких истраживања у периоду од 1992. до 2004. год. • Ј. Ајдуковић, <i>Русизми у српскохрватским речницима. Принципи адаптације. Речник</i>. Београд, Фото Футура, 1997. • Ј. Ајдуковић, <i>Увод у лексичку контактологију. Теорија адаптације русизама</i>. Београд, Фото	<u>Слајд 32</u> Лингвистичка контактологија • Предмет истраживања лингвистичке контактологије су (1) два или неколико језика у додиру или језичких појава, затим (2) географска, историјска, друштвена страна контакта, односно место, зона, регион и ареал, као и (3) веза, комуникација и утицај људских за-

Футура, 2004. • Ј. Ајдуковић, <i>Контактолошки речник адаптације русизама у осам словенских језика</i>. Београд, Фото Футура, 2004.	једница, етничких група, појединачних индивидуа (Нерознак, Панькин 1999: 12). • Лингвистичка контактологија изучава механизме језичког контакта два или више језика под одређеним друштвено-историјским условима и пројектује моделе који те механизме остварују (Ајдуковић 2004: 78).
<u>Слајд 33</u> Лингвистичку контактологију интересује: • Корелација која постоји између одређене контактне ситуације и језичке јединице која се у њој остварује. • На сваком језичком нивоу спој између контактне ситуације и одговарајуће језичке јединице доводи до образовања различитих врста контактема.	<u>Слајд 34</u> Шта је то <i>контактолексема</i>? • Реч језика примаоца која има најмање једну самосталну контактему насталу под доминантним утицајем језика даваоца.
<u>Слајд 35</u> Контактема • Сваки контактолошки обележени елеменат језика примаоца иза кога стоји контактолошки когнитивни смисао, неко знање и информација. • Носилац информације о контактолошким особинама (нпр. лексичких) јединица.	<u>Слајд 36</u> Типови контактема • Контактофонема (срп. <i>агитка</i> = [а], [г], [и], [т], [к], [а]) • Контактопрозодема [*] или прозодијска контактема (срп. <i>апаратчик</i>) • Дистрибутивна контактема (срп. <i>Кремљ</i>) • Контактографема (срп. <i>Агитка</i>) • Контактодериватема [*] или

	творбена контактема (срп. <i>агитка</i>) • Контактоморфема (срп. <i>агитка</i>) • Контактограмема (срп. <i>агитка, ж.р.</i>) • Контактостилема (срп. <i>агитка, разг.</i>) • Контактосинтаксема (срп. одушевити <i>кога</i>) • Контактосема (срп. <i>агитка: песма, чланак или ск. Којима је циљ агитација</i>) [*] нови термин
<u>Слајд 37</u> Врсте контактема • <i>Самосталне</i>: контактофонема, контактографема, контактоморфема, контактосема, контактосинтаксема, контактостилема • <i>Несамосталне</i>: контактограмема • Контактна мрежа • Контактлексема • Контактфразема	<u>Слајд 38</u> Контактолошка истраживања у будућности – наноконтактологија • Експанзија нанотехнологија и нанонаука. • Појава молекуларних машина. • Постоје предвиђања да ће се 3000. год. човек програмити да живи заувек. Телекомуникациони системи ће бити уграђени у тело. Читање неће бити потребно. Пренос мисли преко рачунара. Интернет ће представљати јединствену свест. Постојаће директна веза једног мозга са другим. Говор ће бити непотребан. Користићемо виртуелну стварност. • Кључно питање: Шта је све подложно језичком утицају и контактолошком моделирању?

<u>Слајд 39</u> Врсте адаптација • Трансфонемизација • Трансграфематизација • Трансдеривација • Трансморфемизација • Трансморфологизација • Транссемантизација • Транссинтактизација • Лексичко-стилистика	<u>Слајд 40</u> Контактолошки речник • Контактолошки речник региструје контактолексеме (контактофразе и др.) и показује степен њихове адаптације.
<u>Слајд 41</u> Како може бити израђен КР? • Према моделу (теорија трансфера) engl. RECORDER im > srp./hrv. REKORDER im.m • Према контактолексми (теорија активације и пресликавања) srp./hrv. AGITKA < rus. АГИТКА	<u>Слајд 42</u> Проблеми у изради КР А) Проблем идентификације контактолексема Б) Свеобухватност речника контактолексема В) Избор лексикографских извора
<u>Слајд 43</u> А) Проблем идентификације русизама у речницима 1. принцип: буг. <i>Агитка</i> (рус. < лат) срп. <i>Кафтан</i> (рус < тур < перс) 2. принцип: срп. <i>Бесконечен</i> (рус.) чеш. <i>Kadet</i> (рус.)	<u>Слајд 44</u> Квалификатор изостаје уз русизме који, према обрађивачима, не представљају нове или новије позајмљенице. • срп. <i>истина, правда, искреност, нежност, потомство, опасност, награда, невиност, драгоценост, услуга, праведан, пример</i>

Знатан број маркираних руси-зама је старословенског и црк-венословенског порекла. словен. <i>strast</i> срп. <i>напрсник, вообразити</i>	Немогуће је увек прецизно одредити језик давалац. срп. <i>армија</i> рус. (РСКЈ); фр. (РСАНУ) срп. <i>атаман</i> рус. (РСАНУ); нем. (ЛСРИ); пољ. (РМС)
<u>Слајд 45</u> - У бугарским речницима, често различитим, као русизми се означавају комплетни низови речи истог корена. <i>взривявам</i> (АРЧД171), <i>взрив</i> (РБАН115), <i>взривен</i> (АРЧД171), <i>взривател</i> (ГРЧД127) - У српским речницима: <i>беспокојан</i> (РСКЈ46), <i>беспокојити</i> (РСКЈ47), <i>беспокојствије</i> (РСАНУ502)	<u>Слајд 46</u> Б) Свеобухватност речника русизама Контактолошки речници треба да обухвате све контакто-лексеме, „па чак и када их сами састављачи, који представљају појединачне информаторе, употребљавају у наведеним формама“ (Сурдучки 1978).
<u>Слајд 47</u> В) Избор лексикографских извора (у нашем истраживању) - Обавезно се узима онај извор у коме је реч потврђена као русизам. - Консултује се више лексико-графских извора.	<u>Слајд 48</u> Врсте контактолошких речника - Контактолошки речник идентификације (служи као грађа за идентификацију и класификацију контактолексема) - Контактолошки речник адаптације (у њему се излаже лингвистички опис језичког контакта; приказује адаптација на различитим језичким нивоима)

<u>Слајд 49</u> Контактолошки речник идентификације Пример 1 Речник позајмљеница према енглеским моделима (Сурдучки 1978) RECORDER im <i>rekorder</i> im.m. Onaj koji je postigao ili obično postiže najbolje rezultate, osobito u sportu. /Jugoslovenski plivači-rekorderi užurbano treniraju. ip 399,34/ Instrument-pisač, registrator. /Podatke svih dubinomjera registruju pisači (rekorderi). Te 2,328/ IZV. <i>rekorderka</i> im.ž., <i>rekorderski</i> prid. KOMB. v. SUPER RECORDER. #IZV. <i>rekorderka</i> im.ž. Pevačica koja je poznata po snimljenim pločama; osoba koja se bavi snimanjem narodne muzike. /Program vodi poznata rekorderka kanadske narodne muzike Edith Fowke. Je 22.II 1963,8/ KOMB. v. TAPE RECORDER. N.B. E model nema značenje 'sportski rekorder' (upotrebljava se izraz record holder) Пример 2 Пољ. Imperia в. Ајдуковић 2004 а: 261.	<u>Слајд 50</u> Пример 3 Речник славенизама у Његошевим песничким делима (Стијовић 1992) високогрмећи р. адаптирано 1: И 689. Његош је реч преузео из текста Илијаде којим се служио приликом превођења и фонетски је прилагодио нашем читаоцу (уп. Гнедич 1829, 19/353: <i>высокогрмящий</i>). Од свих речника из приложеног списка литературе лексема постоји само у РЈА, и то с потврдама из четири речника (Витезићевог, Дела Белиног, Волтиђијиног и Стулићевог), где се каже да је облик партицип презента од <i>високогрмјети</i>, али РЈА такав глагол не доноси. Први део ове сложенице обичан је, иначе, у сложеницама обеју редакција (руске и наше) старословенског језика, али у савременом руском и нашем језику. Томо Маретић (Мар. Савј.) истиче да 'високо' у сложеницама долази према немачком и према руском.
--	--

<u>Слајд 51</u> Пример 4 • Rusycyzmy słownikowe w polszczyźnie okresu zaborów (Karaś 1996) imperia "imperium": "sq darem JW Romanzowa Kanclerza Imperii", OII, GK 1817, s. 112; OI, K" 1796. Ze źródeł słownikowych notuje tylko SW mało używ. <i>Imperia</i>, od XVI w. znany latynizm <i>imperium</i>. Formę <i>imperia</i> TrypJF 64 uważa za przeniesioną z języka rosyjskiego. Podaje ją też jako rusycyzm z prasy poł. XIX w. Biał 56-57. Jest to pożyczka wtórna, gdyż wyraz rosyjski uważa się za polonizm - VasES. Ros. <i>империя</i>.	<u>Слајд 52</u> Б) Контактолошки речник адаптације Пример 1 • Rečnik anglicizama u hrvatskom ili srpskom jeziku (Filipović 1990) LIFTBOY /'liftbci/, sb-m (1-Lg) lift-boj a I /liftF1bojF2/; I sbMo-m; I So = čovjek koji u hotelima upravlja dizalom var. liftboj, lift-boy, liftboy izv. liftbojski II adjM2 = koji se odnosi na liftboja ili mu pripada.
<u>Слајд 53</u> Пример 2 • Русизми у српскохрватским речницима. Принципи адаптације. Речник (Ајдуковић 1997; 20046) БАЋУШКА а /баћушка Ф2/, I, им-м, Мо, С#, ЛСА2, А2 (РСА НУ337); С1н2+С2н2 (РСРТП 134); С1н2 (РСРИК152); С1н 1,2м+С2Н2р (ЛСРИ 106) <i>батюшка</i> II С, им-м (СРЈАН65) вар. <i>баћушка</i> /баћушка/ (РСРТП134) оп: РСАНУ337 (фам.; 1889);	<u>Слајд 54</u> Принципи контактолошке идентификације русизама 1. принцип • Русизми су целе речи настале процесима активације и пресликавања под доминантним руским утицајем, као и речи које су у траговима сачувале везу са руским језиком.

РСРИК52 (1. хип.); (СРЈАН65: 1. заст.; 2. разг.; 3. разг.) Рус, руски цар, Руси уопште (РСАНУ336); 1. отац. 2. Рус. 3. пучки назив за попа (православног) (РСРТП134); отац, свештено лице; код нас фамилијарни назив за Руса уопште (ЛСРИ126).	
<u>Слајд 55</u> 2. принцип • Руски модел припада руском вокабулару и не мора бити руског порекла.	<u>Слајд 56</u> 3. принцип • Русизам се може употребити само као једна врста речи.
<u>Слајд 57</u> 4. принцип • Варијанта основног облика русизма је русизам.	<u>Слајд 58</u> 5. принцип • Уколико су руски модели хомоними, онда су русизми контактолошки хомоними.
<u>Слајд 59</u> 6. принцип • Русизми су не само основне речи, већ и њихове изведенице.	<u>Слајд 60</u> Садржај “Контактолошког речника адаптације русизама у осам словенских језика” (2004) 1225 српских русизама 496 хрватских русизама 437 словеначких русизама 1415 македонских русизама 3802 бугарских русизама 513 словачких русизама

	504 чешка русизма 505 пољских русизама
<u>Слајд 61</u> Структура КР 1. део - русизам 2. део - модел 3. део - русизам 4. део – русизам + модел 5. део – русизам + модел	<u>Слајд 62</u> Први део одредничка реч + трансграфематизација + адаптација акцента + трансфонемизација + трансдеривација + граматичка обележја + трансморфемизација + трансморфологизација + транссемантизација + ЛСА + укупна адаштација + извор
<u>Слајд 63</u> Трансфонемизација Ф1/1 – Ф1/4 – прва делимична Ф2/1 – Ф2/4 – друга делимична Ф3/1 – Ф3/4 – слободна Примери: Ф1/1 – срп. взор Ф1/2 – срп. јам Ф1/3 – срп. мука Ф1/4 – срп. одих Ф2/1 – срп. шар Ф2/2 – срп. разгром Ф2/3 – срп. шашка Ф2/4 – срп. каракул Ф3/1 – срп. увеселеније Ф3/2 – срп. благоденствије Ф3/3 – срп. бељуга Ф3/4 – срп. васпитати	<u>Слајд 64</u> Трансграфематизација а - срп. АДНАКОЛКА б - срп. ВОДРОД в - срп. ГЛАСНОСТ ц - срп. ДУШЕГУПКА г - срп. ЖАЛОВАЊЕ е - срп. ЗНАМЕ б1... – чеш. SOBAKA д - језик-посредник пољ. AKTYWISTA

<u>Слајд 65</u> Трансдеривација Д0 - срп. НЕСПРАВЕДЛИВ Д2 – мак. БЕЗВКУСНОСТ Д1/1 – мак. БЕЗДЕЈСТВУВА Д1/2 – буг. АБСОЛЮТИЗИРАМ	<u>Слајд 66</u> Трансморфемизација М0 - срп. БАЋУШКА М1 - срп. АКАДЕМИЧЕСКИ М2 - срп. БЕЛОГАРДЕЈАЦ
<u>Слајд 67</u> Трансморфологизација ТМР2 - срп. КИСТ ТМПв2 - срп. БЕСПАРТИЈАН ТМГв2 – мак. БЕСПОКОИ ТМР1 - срп. ВОЖД ТМБ1 - срп. ПИРОЖКИ ТМПв1 - срп. БРОНЗОВ ТМГв1 - срп. САДРЖАТИ	<u>Слајд 68</u> Транссемантизација • С0 (нула) • С1Нм (сужење броја значења) • С1Фм (сужење поља модела) • С1Фр (сужење поља реплике) • С2Нр (проширење броја значења реплике) • С2Фр (проширење значењског поља реплике) Двочлане комбинације: • С1Фм+С1Фр; • С1Нм+С1Фм • С1Нм+С1Фр; • С1Нм+С2Нр • С1Нм+С2Фр; • С1Фм+С2Нр • С1Фр+С2Нр; • С1Фм+С2Фр • С2Нр+С2Фр; • С1Фр+С2Фр Трочлане комбинације: • С1Нм+С1Фм+С1Фр; • С1Нм+С1Фм+С2Нр • С1Нм+С1Фр+С2Нр • С1Нм+С1Фм+С2Фр • С1Нм+С1Фр+С2Фр • С1Нм+С2Нр+С2Фр • С1Фм+С1Фр+С2Фр • С1Фм+С1Фр+С2Нр • С1Фм+С2Нр+С2Фр Четворочлане комбинације: • С1Нм+С1Фм+С1Фр+С2Фр • С1Нм+С1Фм+С2Нр+С2Фр • С# (дерогација значења)

<u>Слајд 69</u> Лексичко-стилистическа адаптација ЛСА0 -срп. БЛАГОЧЕСТИЈЕ ЛСА1 - срп. АДНАКОЛКА ЛСА2 - срп. АЛМАЗ	<u>Слајд 70</u> Транссинтаксизација СИА1 - срп. ВООБРАЖАВАТИ СИА2 - срп. БЛАГОДАРИТИ
<u>Слајд 71</u> Укупна адаптација А1 - срп. АГИТКА А2 - срп. АКАДЕМИЧЕСКИ	<u>Слајд 72</u> Други део опис руског модела Трећи део варијантни облици русизма и модела, изведенице Четврти део остали подаци (оп:) Пети део значење русизма + илустрације + дескрипција семантичких промена
<u>Слајд 73</u> Српски језик АГИТКА б-д /агитка Ф2/4/, Д0, им-ж, М0, С1Фм (РМС45); С0 (РСАНУ 23), ЛСА1(0), А1 (РМ С45) <i>агитка С, им-ж (СРЈАН24) вар: агитовка (РМС45)</i> оп: рус. (РМС45); туђ. (РСАНУ 23); <разг., презр.>; (СРЈАН24: разг.; БТС28: презр.); <*-к(а) » -	<u>Слајд 74</u> Хрватски језик АГИТКА б1 /аgitka Ф2/4/, Д0, им-ж, М0, С1Фм, ЛСА1, А1 (RSRTP24) <i>агитка С, им-ж (СРЈАН24)</i> оп: рус. (RSRTP24); <разг., през.>; (СРЈАН24: разг.; БТС 28: през.); <*-к(а) » -ка>; [слог: 2/1; бр. знач. 1/1] pismeni sastavak, spis, pjesma,

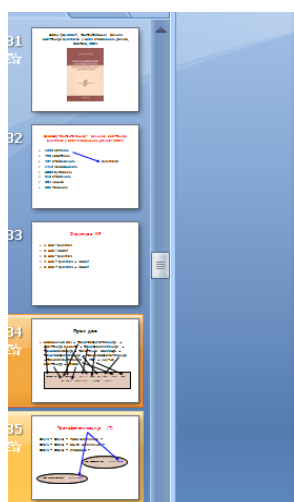
ка>; [слог: 2/1; бр. знач. 1/1] ☐ песма или чланак написан ради агитације (РМС45). © # <...> живописное и т.п. произведение <...> (СРЈАН24). ☐ песма, чланак или сл. којима је циљ агитација (РСАНУ23).	članak, kojemu je cilj agitacija. (RSRTP24). © # <...> живописное и т.п. произведение <...> (СРЈАН24).
<u>Слајд 75</u> Бугарски језик АГИТКА б-д /агиткаФ2/3/, Д0, им-ж, М0, С1Ф1р+С2Н2р (РБАН6), С2Н1р (БТР18), С1Фм+С2Ф1,2р+С2Н3р, ЛСА1, А1 (СТР14) <i>агитка С, им-ж (СРЈАН24)</i> оп: рус. (РБАН6); рус<лат (БТР18); неол. (РБЕ179); 1. (3) пеј. 2. (1,2) заст. (СТР14); <полит., разг.> (СРЈАН24: разг.; БТС28: през.); <*-к(а) » -ка>; [слог: 2/2; бр. знач. 1/3] ☐ 1. кратък текст с агитационно съдържание, обикн. за скандиране. 2. група лица, изпълнители на такъв текст (РБАН6). © С1Фр (#1: <...> текст <..> обикн. за скандиране) (СРЈАН 24); ☐ 1. група лица, които организирано правят агитация. 2. агитационно средство (колективна рецитация, песен, плакат и др.). (БТР18). ☐ 1. Музикално или литературно произведение с агитационен характер, изпълнявано публично. 2. кратко печатно произведение с агитационно съдържание. 3. група лица, които вършат агитация или активно подпомагат някого при извършване на аги-	<u>Слајд 76</u> Македонски језик АГИТКА б, Ф2/3, Д0, им-ж, М0, С0, ЛСА1, А1 (РМЈ5) <i>агитка С, им-ж (СРЈАН24)</i> оп: рус. (РМЛЈ212); <разг.>; (СРЈАН24: разг.; БТС28: през.); <*-(а) » -ка>; [слог: 2/2; бр. знач. 1/1] <песна, статија и др. напишани заради агитација.> ☐ агитка. (РМЈ5). » младежка агитка.

тация (СТР14). © С1Фм (#<...> живописное <...>) + С2Фр (*1: изпълнявано публично; *2: кратко).	
<u>Слајд 77</u> Словеначки језик AGITKA б1, Ф2/4, Д0, им-ж, М0, С1Фр(а)+С2Фр(б), ЛСА1, А1 (SSKJ14) <i>агитка С, им-ж (CPJAH24)</i> оп: <рус.>; разг. + рет. (SSKJ14); (CPJAH24: разг.; БТС28: през.); <*-к(а) » -ка>; [слог: 2/2; бр. знач. 1/1] agitaciji namenjeno umetniško delo, navadno igra // priložnostna kulturniška skupina (SSKJ14). © С1Фр (#а: navadno igra) + С2Фр (* priložnostna kulturniška skupina). (SSKJ14).	<u>Слајд 78</u> Чешки језик AGITKA б1, Ф2/4, Д0, им-ж, М0, С1Фм (SSČ18), С2Н2р (ЧС Р8), <С1Фм +С2Н2р>, ЛСА1, А1 (SSČ18) <i>агитка С, им-ж (CPJAH24)</i> оп: рус. (SSČ18); 2. ређе (ЧС Р8); <разг.>; (CPJAH24: разг.; БТС28: през.); <*-к(а) » -ка>; [слог: 2/1; бр. знач. 1/2] □ <1.> agitačné zaměřený projev. (SSČ18). © С1Фм (# живописное и т. п. произведение) (CPJAH24); □ 1. агитка, агитовка (агитациони чланак, песма, цртеж, плакат, летак, агитациони, пропагандни комад, филм и сл.). <2> колектив агитатора, пропагандна екипа (ЧСР8).
<u>Слајд 79</u> Пољски језик AGITKA б1, Ф2/3, Д0, им-ж, М0, С1Фм+С2Н2р, ЛСА1, А1 (SJPD41) <i>агитка С, им-ж (CPJAH24)</i> оп: рус. (SJPD41); разг. (SJPD41); (CPJAH24: разг.; БТС28: през.); <*-к(а) » -ка>; [слог: 2/2; бр. знач. 1/2]	<u>Слајд 80</u> Словачки језик AGITKA б1-д, Ф2/4, Д0, им-ж, М0, С1Фм+С2Н2р, ЛСА1, А1 (SJPD41) <i>агитка С, им-ж (CPJAH24)</i> оп: рус<лат (SCSI38); <разг.>; (CPJAH24: разг.; БТС28: през.); <*-к(а) » -ка>; [слог: 2/1; бр. знач. 1/1]

1. ulotka, proklamacja, plakat, utwór o treści agitacyjnej. 2. Przemówienie agitacyjne. (SJPD41). © # живописное и т.п. произведение (CPJAH24).	1. heslo, agitačný veršík alebo článok, slúžiaci na agitáciu, sledujúci agitáciu. 2. agitačný prejav alebo agitačné kultúrne pásmo. (SCSI38). © # живописное и т.п. произведение (CPJAH 24).
<u>Слајд 81</u> Резиме адаптације: Агитка/Agitka (пратимо ширење или ограничавање језичког утицаја) • у свим испитиваним језицима реплика се адаптира према ортографији модела; • утицај језика посредника (у српском, бугарском, словачком) • Ф2/4 (српском, хрватском, словеначком, чешком, словачком); • Ф2/3 (у бугарском, македонском, пољском) • именица женског рода (у свим испитиваним језицима) • Д0, М0 (у свим језицима) • С1Фм (С0) (у српском) • С1Фм (у хрватском) • С2Н1р / С1Ф1р+С2Н2р / С1Фм+С2Ф1,2р+С2Н3р (у бугарском) • С1Фм+С2Н2р (у словачком, пољском, чешком) • С1Фр(а)+С2Фг(б) (у словеначком) • С0 (у македонском) • ЛСА1 (у свим језицима) • А1 (у свим језицима) • варијанте (у српском)	<u>Слајд 82</u> Контактолошки речници према етимолошким речницима Контактолошки речници: • региструју последњи језички контакт • региструју доминантни језик у контакту • региструју језик посредник Етимолошки речници: • реконструкција првобитних облика и значења речи (одређивање генетске карактеристике речи)

<u>Слајд 83</u> Етимологији и контактологија Сличности • Етимологија је почетни корак у контактолошким истраживањима. • Контактологија и етимологија користе метод семантичких паралела. • Контактологија и етимологија баве се реалијама. • Контактологија и етимологија користе ванлингвистичке аргументе.	<u>Слајд 84</u> Разлике • Етимологија: где? када? како? са којим? (порекло); • Етимологија: успостављање круга једнокоренских речи; • Етимологија: историјска фонетика (прва степеница); • Контактологија: језички контакти су пре резултат необичне друштвене ситуације него лингвистичког процеса (утицај екстралингвистичких фактора); • Контактологија: интензивни и доминантни језички контакти су снажни спољни покретач језичких контаката.
<u>Слајд 85</u> Контактолошки квалификатор или етимолошки квалификатор? • Контактолошки квалификатор у дескриптивним речницима: буг. абат <i>рус.</i> (руски < италијански < латински < сиријски) • Етимолошки квалификатор: буг. абат <i>сириј.</i> (сиријска етимологија)	<u>Слајд 86</u> На чему тренутно радимо? Књиге: • Увод у фразеолошку контактологију • Контактолошки речник адаптације контактофразема • Енциклопедија лингвистичке контактологије (у будућности) <u>Слајд 87</u> Лингвистичка контактологија на сајту „Балканская русистика” www.russian.slavica.org

ИЗГЛЕД POWER POINT ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ

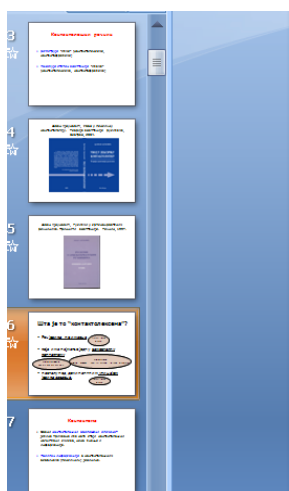

Први део

- одредничка реч + трансграфематизација + адаптација акцента + трансфонемизација + трансderivација + граматичка обележја + трансморфемизација + трансморфологизација + транссемантизација + ЛСА + укупна адаптација + извор

БАЛАЛАЈКА, в/балалајка/, Ф2/3, I, им-ж, М0, ТМР1, С1Н2м, ЛСА1, А1 (РМС); С1Н2м+С2Фр (ЛСРИ99; СЛСР73)

Сл. 2. Контактолошки речник

Шта је то "контактолексема"?

- Реч језика примаоца
- која има најмање једну самосталну контактему
- насталу под доминантним утицајем језика даваоца.

српски језик
агитка

контактофонеме
<а>, <г>, <и>, <т>, <к>, <а>

контактосема
<песма, чланак или сл. којима је циљ агитација>

руски језик
агитка

Сл. 3. Контактолошка теорија

О ПОРТАЛУ „БАЛКАНСКА РУСИСТИКА“

Слајдови са предавања у Институту за славистику Варшавског универзитет 2006. године и са међународне научне конференције на Тимишварском западном универзитету 2007. године

<u>Слајд 1</u> Д-р филол. наук Йован Айдукович (Белград) ЛИНГВИСТИКА В ИНТЕРНЕТЕ: О ПОРТАЛЕ “БАЛКАНСКАЯ РУСИСТИКА” <i>Лекција в Институте славистики Варшавского университета 26. октябрия 2006 г.</i> ————— “БАЛКАНСКАЯ РУСИСТИКА” И ЭЛЕКТРОННОЕ ОБУЧЕНИЕ <i>Международный симпозиум “Тимишоарской славистике 50 лет”, Тимишоарский западный университет, 2-4 ноября 2007 г.</i>	<u>Слајд 2</u> Содержание • Электронное обучение • Дисциплины электронного обучения • Образовательные технологии в электронном обучении • Классификация сайтов • „Балканская русистика“ – открытый образовательный ресурс • Структура и содержание интернет-портала „Балканская русистика“
<u>Слајд 3</u> А. Дисциплины электронного обучения	<u>Слајд 4</u> Что есть дистанционное обучение?

• Дистанционное обучение; • Обучение “точно вовремя”, в нужном случае; • Обучение через Интернет; • Обучение через всю жизнь;	• возможность создавать, обучать, передавать и продвигать образование в любое время и везде; • обучение посредством сети с использованием систем управления обучением;
<u>Слайд 5</u> Классификация сайтов • Визитные карточки (или промо-сайты); • Корпоративные сайты; • Электронные магазины; • Интернет-портал (в т.ч. учебный портал); • Интернет-стартап;	<u>Слайд 6</u> Образовательные технологии в электронном обучении • авторские программные продукты; • системы управления обучением; • системы управления контентом; • системы управления обучением и учебным контентом;
<u>Слайд 7</u> Отличительные особенности Интернет-портала высокого уровня • коллективная разработка; • включение в состав сайта одной или нескольких баз данных • широкий круг решаемых сайтом задач; • программно-аппаратная совместимость с сервером; • постоянная техническая поддержка;	<u>Слайд 8</u> Учебный интернет-портал “Балканская русистика” • „Балканская русистика“ – совместный проект балканских русистов по созданию информационно-поисковой системы. • Техническую помощь в реализации проекта оказывает издательство <i>Eurasia Academic Publishers</i> (директор издательства и webmaster сайта – д-р философ. наук Пламен Градинаров из Софии).

<u>Слајд 9</u> Редколлегия „Балканской русистики“ • Д-р филол. наук Йован Айдукович (Белград) • Доцент д-р Алла Градинарова (Софийский университет) • Доцент д-р Анна Николова (Шуменский университет) • Доктор Красимира Петрова (Софийский университет)	<u>Слајд 10</u> Балканской русистике 5 лет! • Интернет-портал „Балканская русистика“ был открыт летом 2003 года. • Неоценимую и необходимую моральную поддержку деятельности редколлегии оказывают кафедра русского языка Софийского университета, Общество русистов Болгарии, кафедра русского языка Велико-Тырновского университета, кафедра русской филологии Пловдивского университета и кафедра русского языка Шуменского университета. • Работа над сайтом - это большое количество часов, проведенных в Интернете, и кропотливая работа по актуализации собранной информации.
<u>Слајд 11</u> „Балканская русистика“ — открытый образовательный ресурс • он-лайн доступ к актуальной мировой научной продукции; • полнота отражения основных лингвистических (филологических) направлений; • привлечение широкой аудитории; • массовость распространения публикаций в Сети;	<u>Слајд 12</u> Редакторская политика • главный принцип редакторской политики – иметь научную и образовательную значимость; • активное участие каждого пользователя в формировании редакторской политики; • просветительская деятельность, создание научной среды и положительного имиджа на весь Балканский регион;

• доступ к ресурсам на некоммерческой основе; • повышение индекса цитирования; • наглядность обучения.	• многоязычие, мультикультуральность, толерантность, вера в научный прогресс, свобода выражения мнений; • сайт существует на чистом энтузиазме.
<u>Слайд 13</u> Материалы по лингвистике в „Балканской русистике“ • экспансия междисциплинарности; • формирование, размещение и постоянное обновление лингвистической информационной базы данных в Интернете; • распространенность многоязычия на ее страницах; • создана библиотека по русистике, насчитывающая свыше 8000 докладов, книг, учебников и линков к статьям;	<u>Слайд 14</u> Структура портала • Навигатор • Рубрикатор • Журнал • Библиотека • Предметный каталог • Каталог линков • Авторефераты • Архив прошлых номеров • Регистрация членов • Персональные страницы • Прислать статью для публикации • Альбомы • Список кафедр русского языка в мире • Список русистов в мире • Диссертационный зал • Электронные журналы • Работа и гранты • Добавить линк • Добавить книгу в библиотеку • Форум • Личные сообщения • Почтовый ящик • Чат • Анекдоты • Опросы • Новости дня • Поиск • О нас. Обратная связь

POWER POINT ПРЕЗЕНТАЦИЈА „БАЛКАНСКЕ РУСИСТИКЕ“

home
user menu
downloads
web links
topics
top 10

Site Search

Добро пожаловать на сайт Балканская Русистика!

С Новым годом и Рождеством!

БР - совместный проект балканских русистов по созданию информационно-поисковой системы, организаторами которого являются кафедра русского языка Софийского университета и доктор филол. наук Йован Айдукович из Белграда. Помощь в реализации проекта оказывает издательство Eurasia Academic Publishers.

Софийский государственный университет
им. Св. Климента Охридского
Факультет Славянских филологий

Кафедра русского языка

Центр тестирования

Общество русистов Болгарии

Пловдивский университет,
кафедра русской филологии

Велико-Тырновский университет, кафедра русского языка

Шуменский университет, кафедра русского языка

Rubricator

- Все рубрики
- Анализы
- Анонсы
- Библиография
- Дебюты
- Дискуссии
- Диссертации
- Доклады
- Документы
- Журналы
- Интервью
- Исследования
- Классики
- Конференции
- Лекции
- Монографии
- Новости
- Новые книги
- Обзоры
- Портреты

Navigator

- Начало
- Карта сайта
- Разделы
- Библиотека
- Авторефераты
- Журнал
- Прислать статью
- Каталог линков
- Кафедры
- Коллеги
- Форумы
- Альбомы
- Анекдоты
- Новости дня
- Обратная связь
- О нас

Topics

Сл. 4 и 5. Изглед прве стране 9. јануара 2008. год.

Добро пожаловать на сайт Балканская Русистика!

С Новым годом и Рождеством!

БР - совместный проект балканских русистов по созданию информационно-поисковой системы, организаторами которого являются кафедра русского языка Софийского университета и доктор филол. наук Йован Айдукович из Белграда. Помощь в реализации проекта оказывает издательство Eurasia Academic Publishers.

Софийский государственный университет
им. Св. Климента Охридского
Факультет Славянских филологий

Кафедра русского языка

Центр тестирования

Общество русистов Болгарии

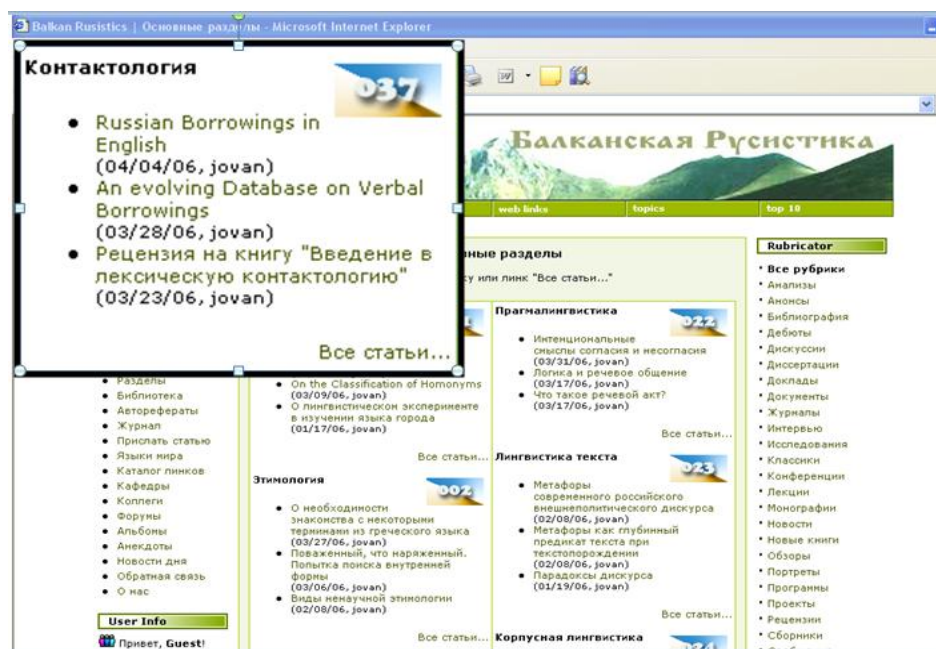
Пловдивский университет,
кафедра русской филологии

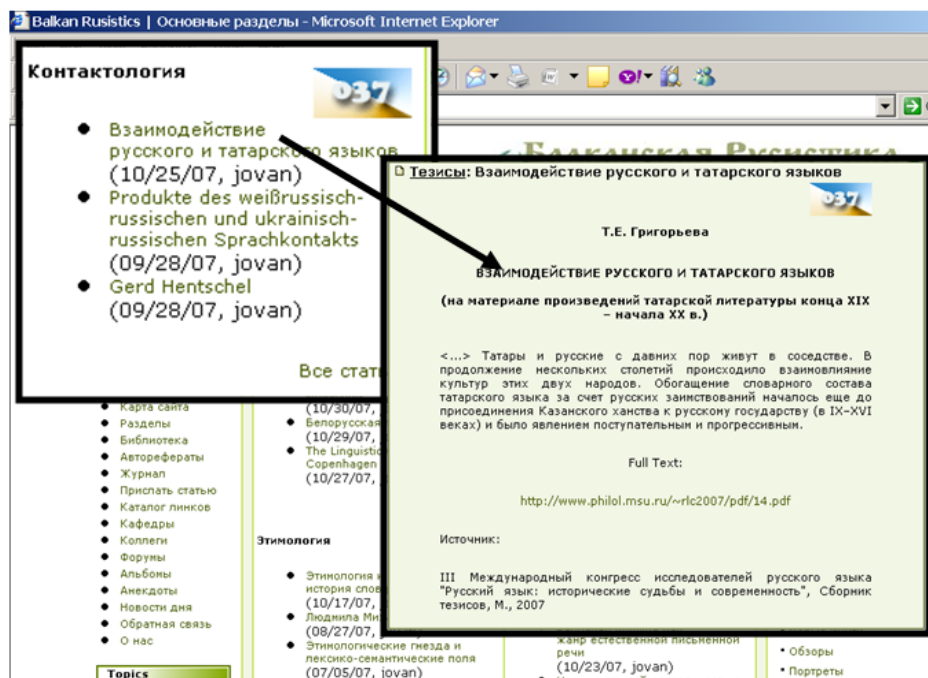
Велико-Тырновский университет, кафедра русского языка

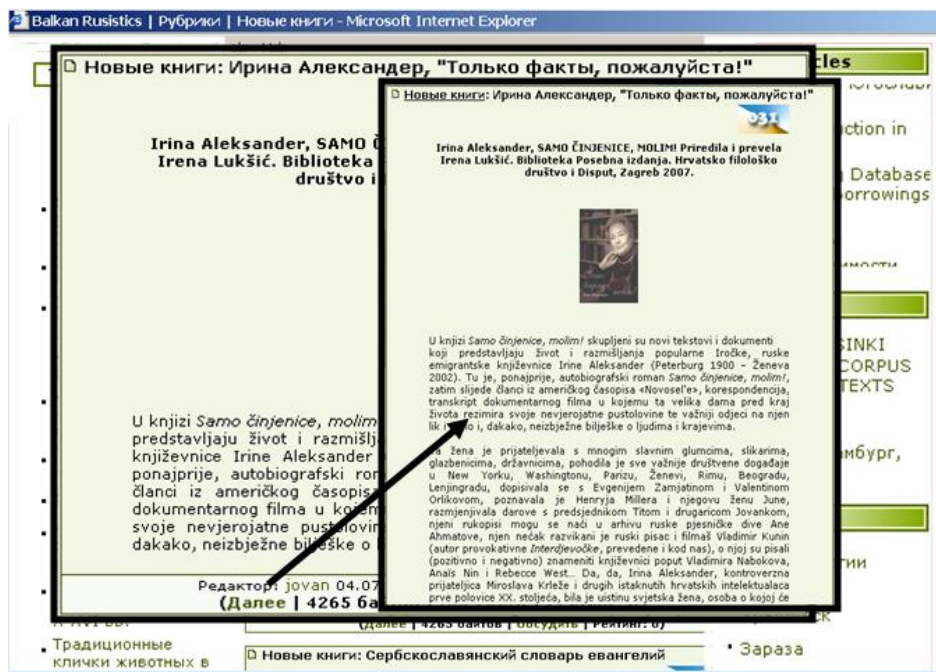
Шуменский университет,
кафедра русского языка

Сл. 6. Каталог

Сл. 7. Претраживание по каталогу

Сл. 8. Чланак

Balkan Rustistics :: Journal Issues - Microsoft Internet Explorer

File Edit View Favorites Tools Help

Address http://www.russian.slavica.org/issue2007-10.html

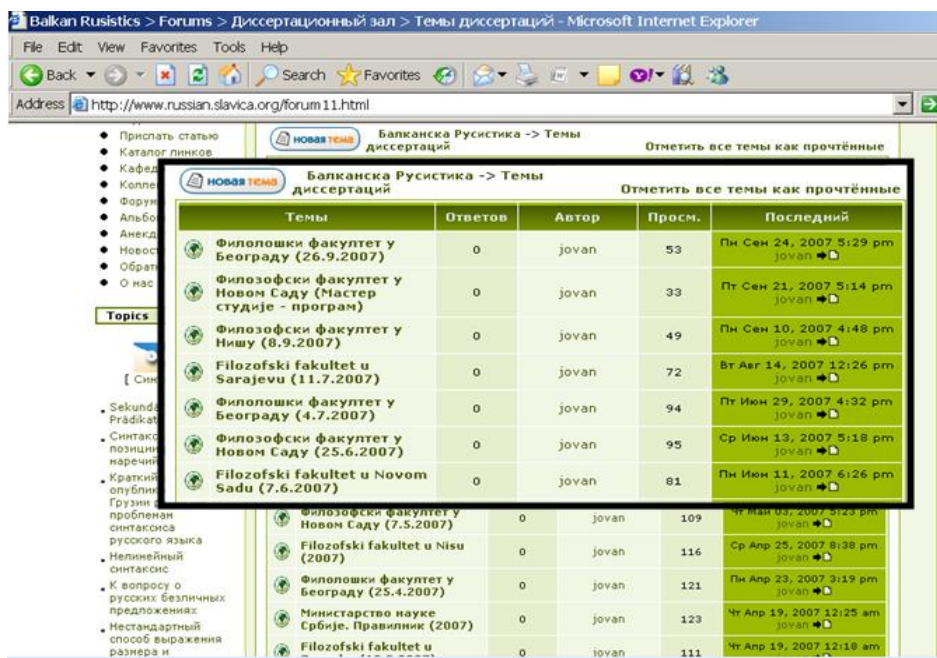
Russian Language, Literature and Cultural Studies

Балканская Русистика

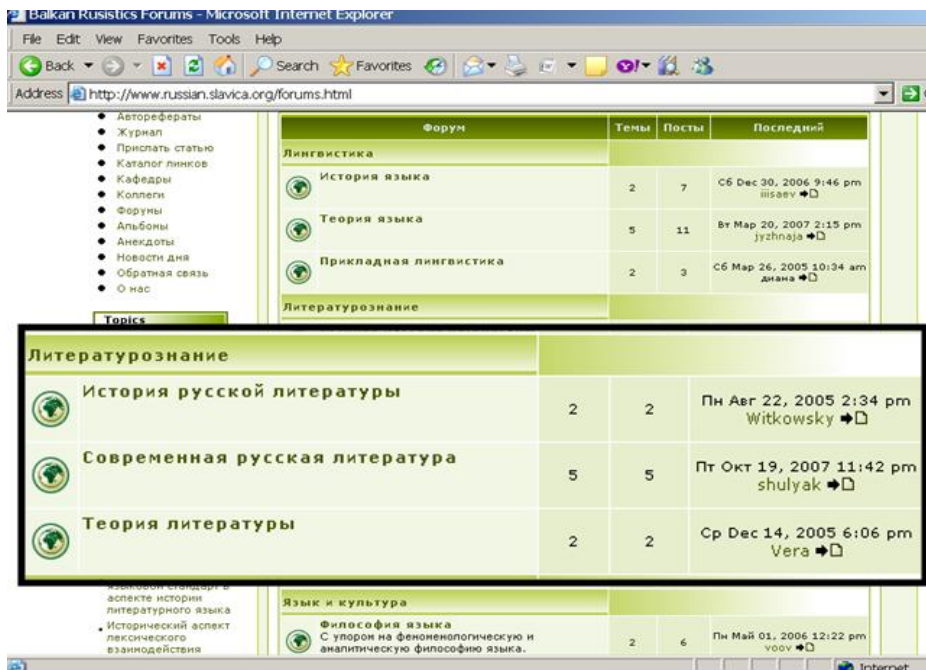
Статьи	коммент.	просм.	Оценка	День	Действия
Журналы: e-Learning World - Мир электронного обучения	0	5	0	2007-10-28	
Портреты: Ольга Борисовна Сиротинина	0	8	0	2007-10-27	
Школы: The Linguistic Circle of Copenhagen	0	11	0	2007-10-27	
Журналы: Acta Linguistica Hafniensia	0	8	0	2007-10-27	
Журналы: Revista Española de Lingüística	0	9	0	2007-10-27	
Журналы: Sapientia	0	6	0	2007-10-27	
Тезисы: Некоторые проблемы перевода	0	8	0	2007-10-27	
Тезисы: Особенности курса РКИ в Приморском университете, Словения	0	8	0	2007-10-27	
Обратная связь				10-30	
О нас				2007-10-30	

• Тезисы: О концепте «родина» в художественном дискурсе писателя-билингва

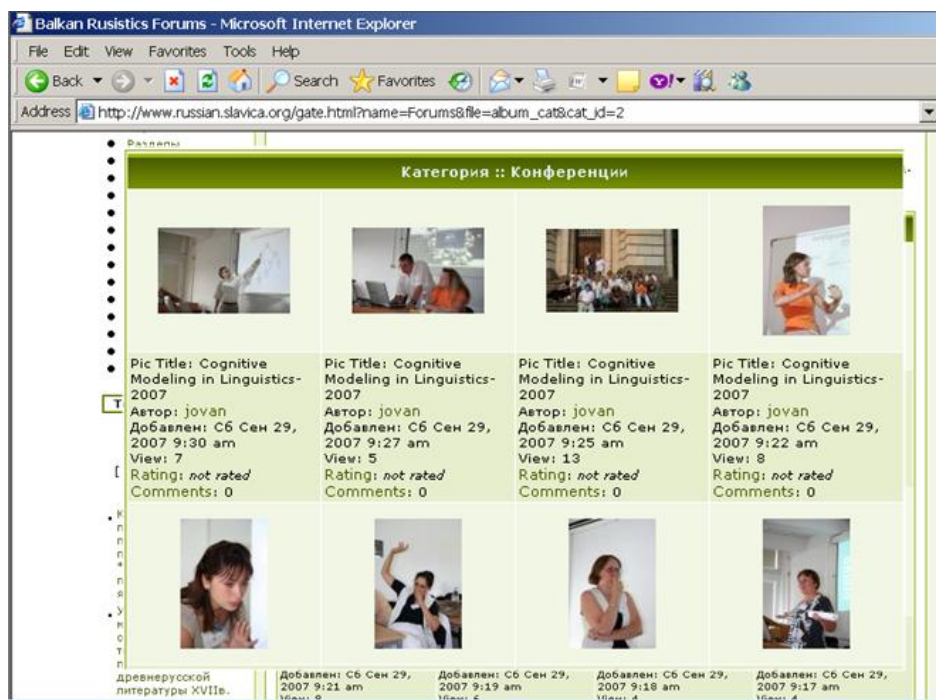
Сл. 9. Каталог објављених радова по месецима

Сл. 10. Материјали са седница Научних већа

Сл. 11. Форум

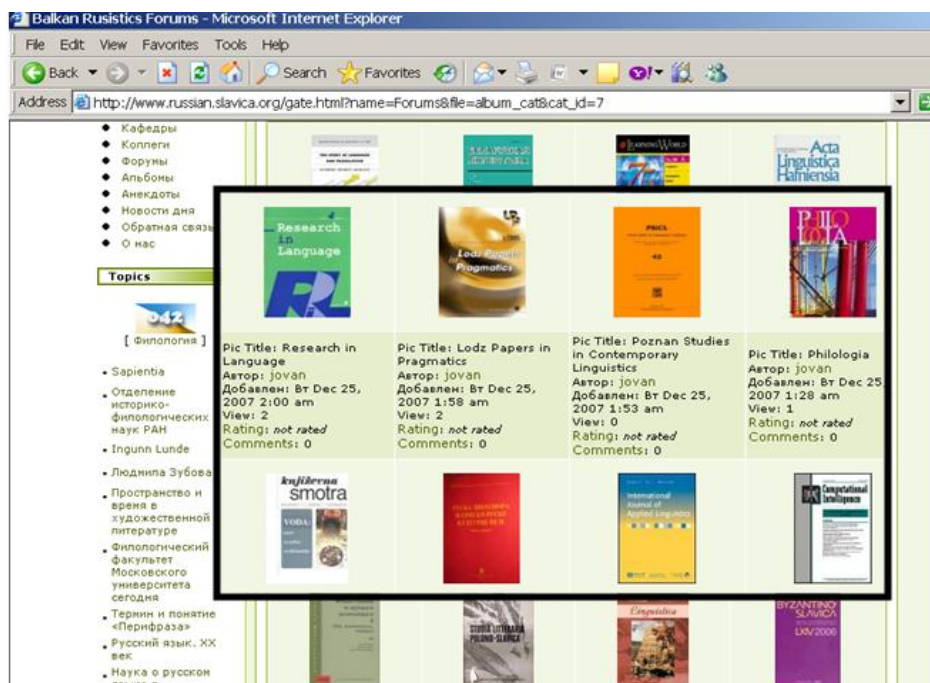
Сл. 12. Фотографије

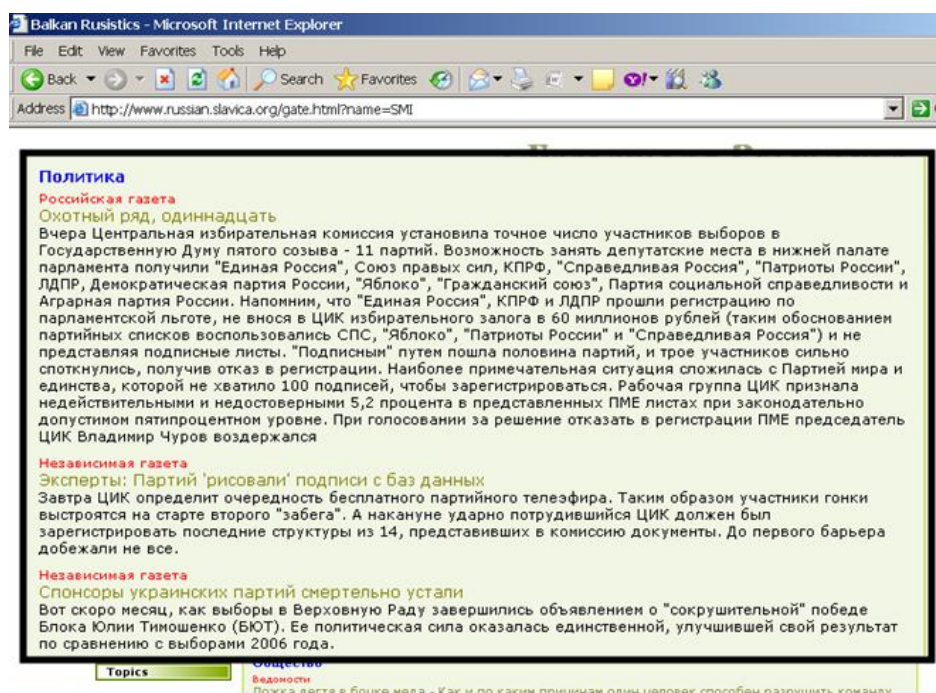
Сл. 13. Албуми

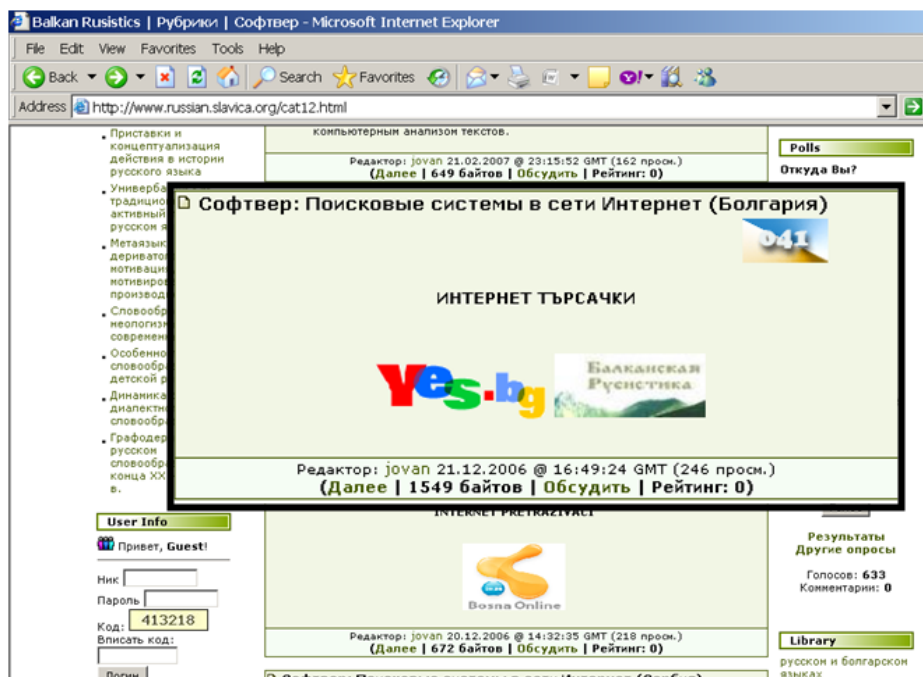
Сл. 14. Фотографије са конференција

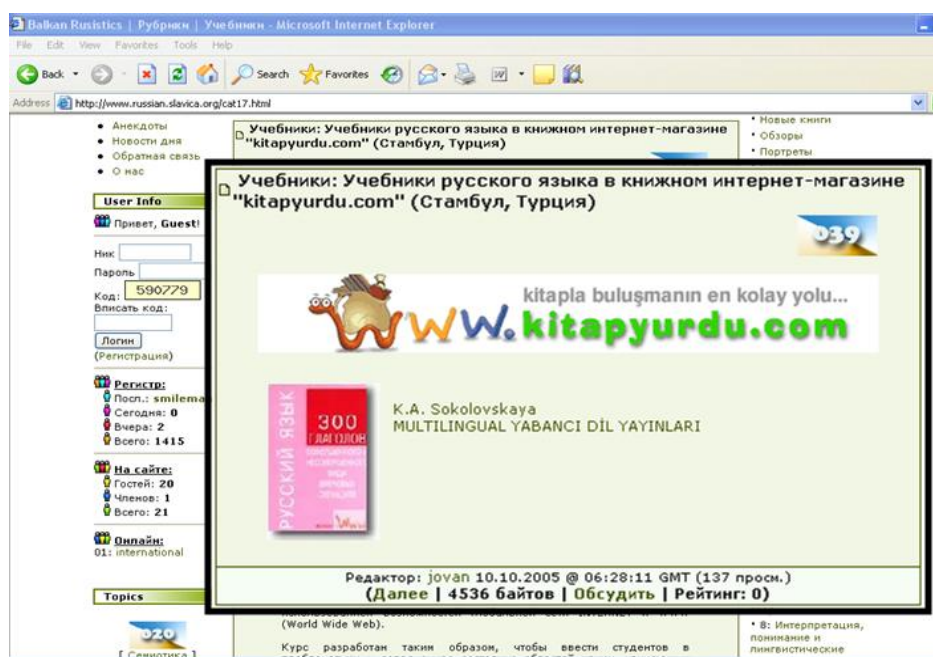
Сл. 15. Корице часописа и књига

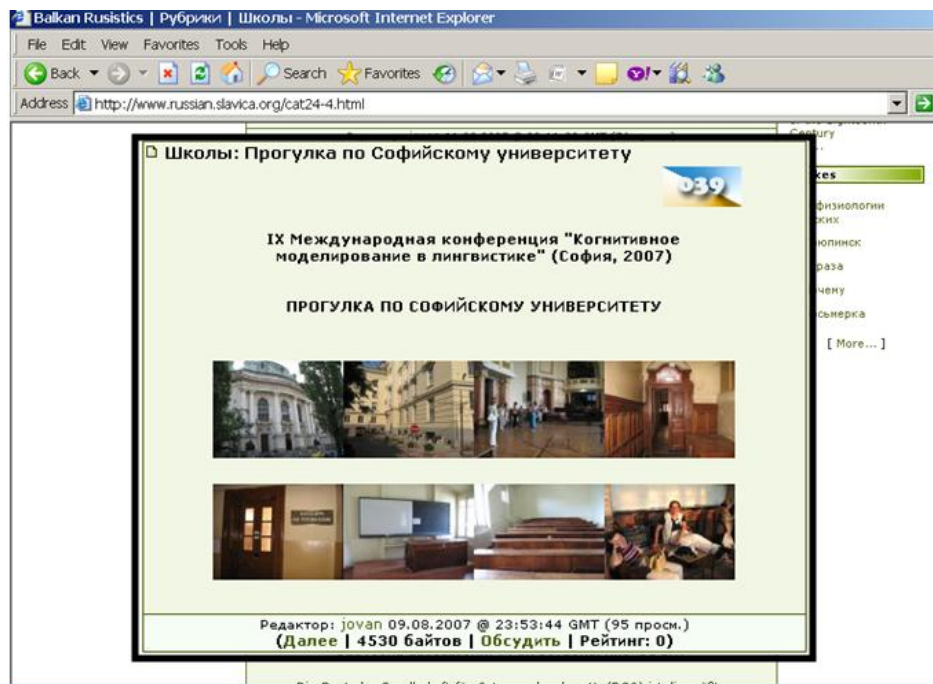
Сл. 16. Рубрика „Вести“

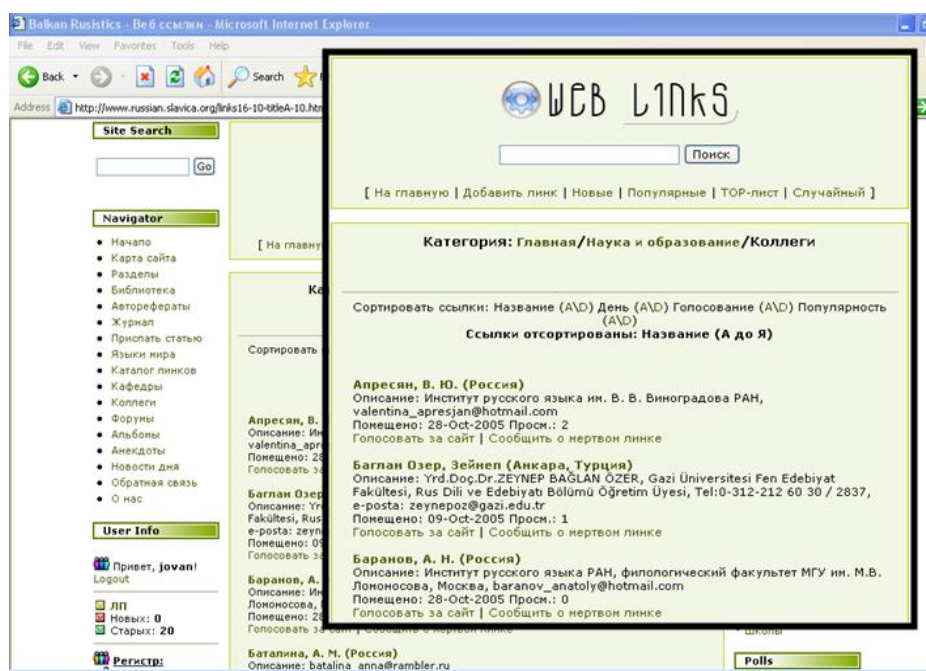
Сл. 17. Рубрика „Софтвер“

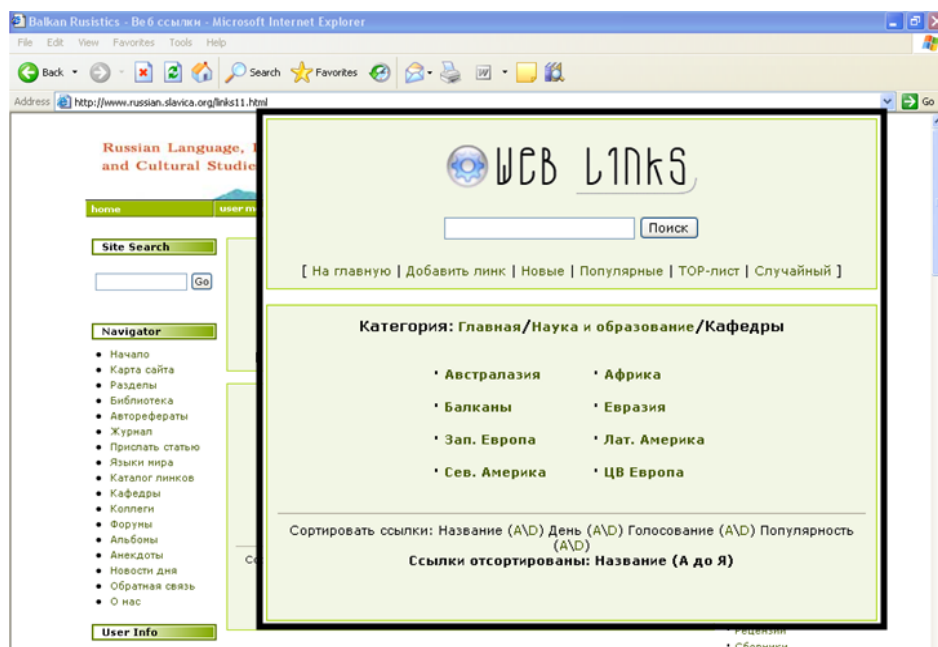
Сл. 18. Рубрика „Учебники“

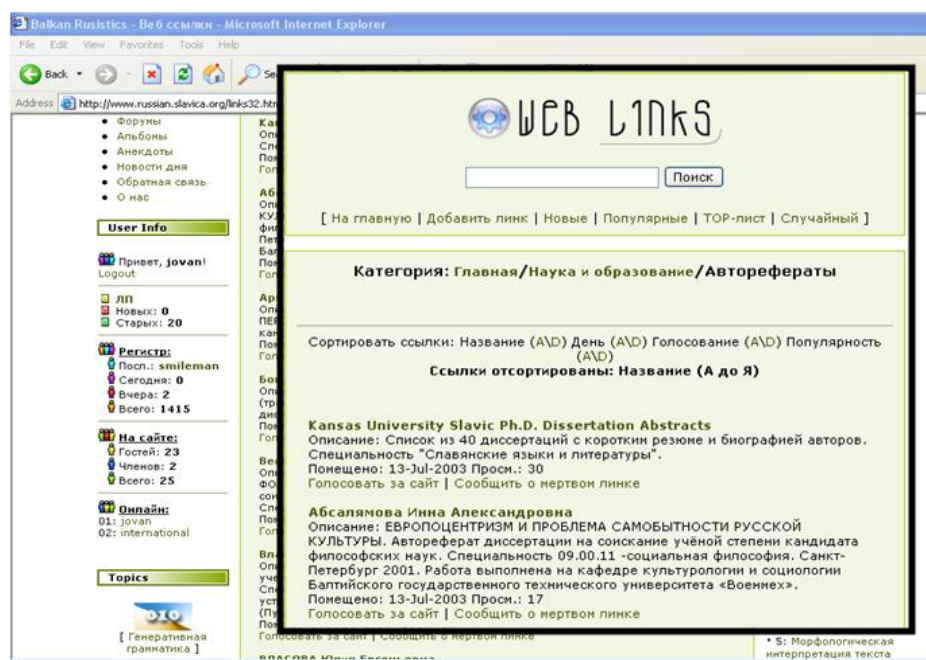
Сл. 19. Рубрика „Школе“

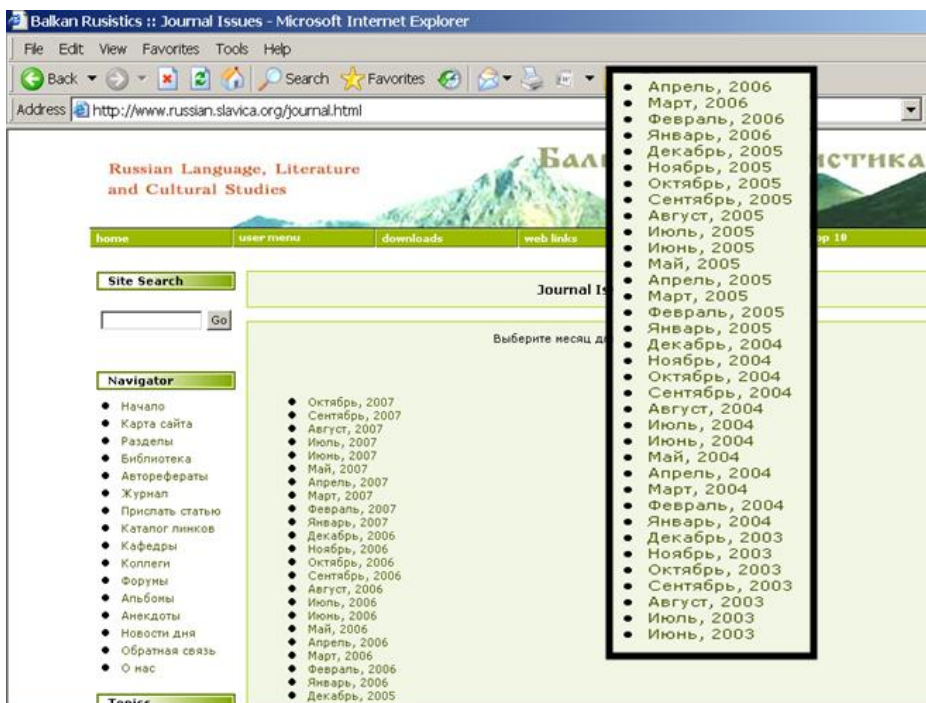
Сл. 20. База линкова. Колеге

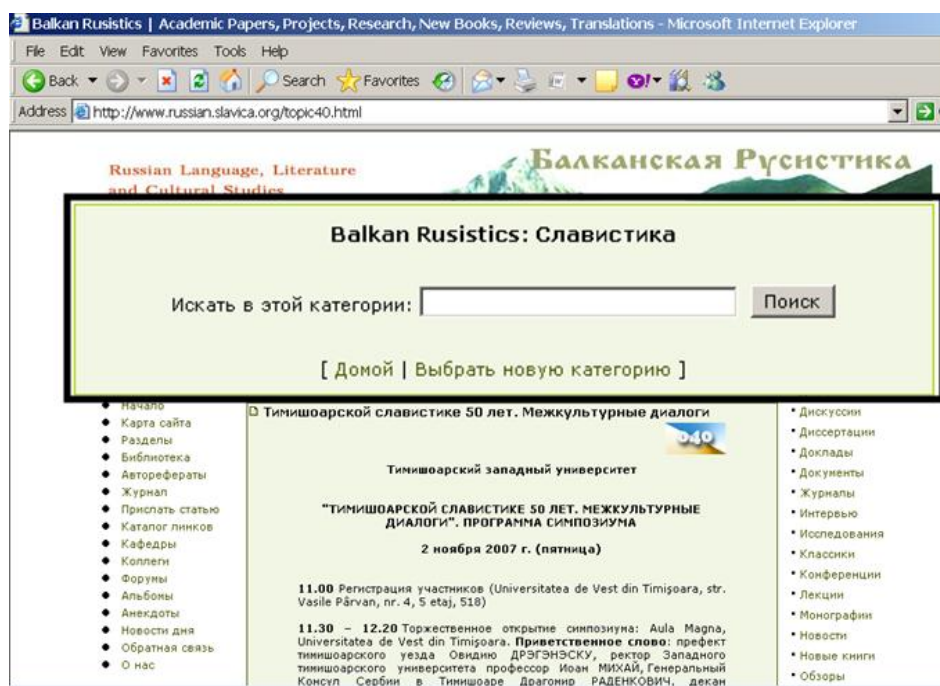
Сл. 21. База линкова. Катедре

Сл. 22. База линкова. Аутореферати дисертација

Сл. 23. Претраживање по месецима

Сл. 24. Претраживање по кључној речи

Сл. 25. О уредницима и сарадницима портала

САДРЖАЈ

Додипломске активности.....	3
Образовање	4
Стипендије/Награде.....	4
Усавршавање.....	5
Професионалне активности.....	5
Учешће у пројектима.....	6
Руковођење међународним пројектом.....	7
Сарадња у међународним часописима.....	7
Чланство у научним и стручним друштвима.....	7
Педагошко искуство.....	7
Научни консалтинг и мониторинг.....	8
Педагошки рад са студентима. Коментари на форуму.....	10
Научна и наставна звања.....	11
Учешће на конференцијама.....	11
Предавања по позиву.....	13
Остали доприноси академској и широј заједници.....	15
Публикације.....	18
Монографије, речници, хрестоматије, дисертације.....	18
Реферати, чланци, прикази, презентације.....	23
Рецензије/Прикази мојих радова.....	42
Цитираност и навођење у публикацијама.....	47
Финансијска подршка.....	50
Рецензије и прикази. П. Филкова, К. Петрова.....	53
П. Пипер, Б. Станковић, М. Николић, С. Ристић.....	56
Ж. Финк.....	63,74
Р. Драгићевић.....	65,76
Г. Г. Тјапко.....	67
В. Пјанка.....	71,78
Б. Терзић.....	83
А. Золтан.....	85
Б. Штебих.....	88
М. Мозер.....	92
З. Паунковић.....	95
Презентација. Фразеологија у контакту: теорија и примена.....	101
Изглед PowerPoint презентације.....	113
Презентација. Контактолошке теорије и контактолошки речници.....	113
Изглед PowerPoint презентације.....	135
Презентација. О порталу „Балканска русистика“.....	136
Изглед PowerPoint презентације.....	140